

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Problematika životního stylu v konceptu hlubinné ekologie

Bakalářská práce

Studijní program: B6101 – Filozofie
Studijní obor: 6101R026 – Filozofie humanitních věd
Autor práce: **Michaela Havelková**
Vedoucí práce: Mgr. Vít Bartoš, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Havelková**
Osobní číslo: **P16000157**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie humanitních věd**
Název tématu: **Problematika životního stylu v konceptu hlubinné ekologie**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce interpretuje a vysvětluje koncepci udržitelného životního stylu v rámci projektu hlubinné ekologie, jak byl formulován Arne Naessem. Práce se v tomto kontextu rovněž zaměří na klíčovou strukturu hodnot, které představuje hlubinná ekologie, přičemž tyto hodnoty budou konfrontovány s hodnotami současné liberálně-individualistické společnosti. Studentka se bude v průběhu vypracovávání práce řídit pokyny vedoucího.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

NAESS, Arne. Ekologie, pospolitost a životní styl: náčrt ekosofie. Tulčík: Abies, c1996. ISBN 80-88699-09-6.

LIBROVÁ, Hana. Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti. Brno: Veronica, 1994. ISBN 80-85368-18-8.

HAWKEN, Paul, Amory B. LOVINS a L. Hunter LOVINS. Přírodní kapitalismus: jak se rodí další průmyslová revoluce. Praha: Mladá fronta, 2003. Myšlenky (Mladá fronta).

KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-86-9.

KLAUS, Václav. Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?. Praha: Dokořán, 2007. ISBN 978-80-7363-152-9.

LIPOVETSKY, Gilles. Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu. V českém jazyce vyd. 4. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Prostor, 2008. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-190-5.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Vít Bartoš, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **20. dubna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2019**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.

děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 24. dubna 2018

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

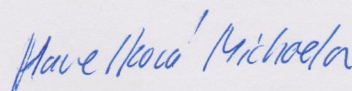
Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

25. 6. 2019

Michaela Havelková

Poděkování

V první řadě patří poděkování Mgr. Vítu Bartošovi, Ph.D. za podporu a cennou konstruktivní kritiku při psaní této bakalářské práce, která by jinak jen těžko vznikala. Dále patří velké poděkování všem pedagogům, kteří mi po celou dobu studia předávali množství jejich pozoruhodných zkušeností a vědomostí, kterých si velmi vážím. Speciální poděkování patří znovu Mgr. Vítu Bartošovi, PhD. a Mgr. Michalu Trčkovi, kteří svými přednáškami s environmentální tematikou formulovali mé vlastní myšlení i vznik této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou životního stylu v konceptu hlubinné ekologie tak, jak jej popsal norský filozof 20. století Arne Naess. Na jedné straně se zabývá tímto návrhem životního stylu a na straně druhé jej konfrontuje se stanovisky a aktuálním životním stylem individualistické společnosti západního typu. Cílem práce je popsat tyto dvě protichůdné stanoviska a poukázat na jejich nedostatky, ale i výhody.

Klíčová slova

Ekologie, hlubinná ekologie, individualismus, Arne Naess, životní prostředí, udržitelnost, životní styl

Anotation

The Bachelor Thesis deals with problematic of lifestyle in deep ecology concept which was described by norwegian philosopher of the 20th century Arne Naess. On the one hand deals with this lifestyle design and on the other hand confronts him with opinions and current lifestyle of western type individualistic society. The aim of the Thesis is to describe these two opposing positions and point out their shortcomings but also benefits.

Keywords

Ecology, deep ecology, individualism, Arne Naess, environment, sustainability, lifestyle

Obsah

Úvod.....	5
1. Arne Naess a koncept hlubinné ekologie.....	6
1.1 Pojem mělké a hlubinné ekologie.....	6
1.2 Program hlubinné ekologie.....	7
1.3 Odkaz A. Naesse a jeho pokračování v Česku.....	8
2. Individualistická orientace průmyslových společností.....	10
2.1 Základní principy individualismu.....	11
2.2 Individualismus a ekologie.....	14
3. Trvalá udržitelnost života a jeho zdraví.....	16
3.0.1 Ekologická krize.....	16
3.0.2 Globální ohrožení rozmanitosti života.....	18
3.1 Postoj industriálně zaměřené společnosti.....	19
3.2 Filosofická východiska a problémy trvalé udržitelnosti.....	21
4. Zásahy člověka do přírody.....	23
4.0.1 Podstata fungování malých komunit.....	25
4.0.2 Interpretace hlubinně-ekologického nákupního chování.....	26
4.1 Ekonomické principy průmyslové společnosti.....	28
4.2 Filosofická interpretace ekonomické problematiky.....	29
5. Postupné snižování populace.....	33
5.1 Nárůst populace člověka jako výhoda.....	34
5.2 Filosofická východiska problematiky nárůstu populace.....	36
6. Ideologická a politická proměna společnosti.....	38
6.1 Křečkovská orientace individualistické společnosti.....	39
6.2 Filosofická východiska proměny společnosti.....	41

Seznam použitých zkratek:

Aj.	A jiné
ANCEP	The Arne Naess Centre for Ecology and Philosophy
Apod.	A podobně
Např.	Například
NASA	National Aeronautics and Space Administration
OSN	Organizace spojených národů
Sb.	Sbírky
Str.	Strana
Tzv.	Takzvaně
Zákon č.	Zákon číslo

Úvod

My, jakožto lidstvo stojíme na prahu globální katastrofy, která je evidentně zapříčiněná chováním individualisticky orientované společnosti západního typu, která v sobě zahrnuje i Českou republiku. Je ale toto naše především konzumní a v jistém ohledu i sobecké chování opravdu v náš prospěch, jak se na první pohled zdá? Nebo se jedná spíše o možnost potencionální zkázy lidského druhu a jeho životního prostředí? V této práci se pokusím představit tyto dva zcela odlišené směry tedy hlubinnou ekologii a individualismus zasahující nejen do teoretické, ale především do praktické filosofie, přičemž práce bude rozdělena do několika kapitol. První dvě budou úvodem do hlubinné ekologie a individualistického postoje. Následující kapitoly pak reprezentují vybraná stanoviska hlubinně-ekologického programu a jsou rozděleny na tři části. První část těchto kapitol je věnovaná interpretaci a problematice vybraným bodům již zmíněného programu, druhá část obsahuje interpretaci a argumentaci individualistického postoje a poslední, třetí část se věnuje filozofickým východiskům a argumentací environmentální problematiky, které se daná kapitola věnuje.

Téma této práce jsem si vybrala především pro svou aktuálnost a důležitost a také pro to, že si myslím, že se jedná o téma, které v blízké budoucnosti začne silně prostupovat jak filozofií, tak i všemi dalšími sférami lidského bytí. Důležitost tohoto tématu shledávám především v tom, že se již za nedlouho může dotýkat až samotné existence lidstva, ale zároveň nám již dnes hlubinná ekologie předkládá způsob, jak se můžeme dopadům individualistického životního stylu, který dnes zastáváme, vyhnout. Část práce reprezentující individualistický postoj nám pak osvětlí i důvody, proč naše kapitalistická společnost tento Naessův způsob celospolečenského životního stylu i navzdory blížící se globální katastrofě, stále ignoruje.

Navíc, ptáme-li se, jak může něco natolik abstraktního, jako je filozofie prostoupit do fungování mnoha sektorů lidského společenství i všedního života, je Naessova ekofilozofie zcela jistě dobrým příkladem a dalo by se říci, že i jakýmsi praktickým návodem plynoucím z jeho filozofické podstaty.

1. Arne Naess a koncept hlubinné ekologie

A. Naess se narodil 27. ledna 1912 ve městě Semdal nedaleko Osla a zemřel 12. ledna 2009 ve věku 96 let. Je považován za otce hlubinné ekologie a více než 30 let svého života se věnoval výuce filosofie na universitě v Oslu a to jako jediný norský profesor filosofie téže doby. Roku 1969 toto místo opouští a začíná se plně věnovat environmentální tematice a vypracování filosofie „ *která vychází z našeho bezprostředního já a objímá ohromný svět přírody*“¹. Tento filosofický koncept nazývá ekofilosofií, kterou dělí na dva směry. První směr je udán filosofem, který má za úkol dále rozvíjet myšlenku této filosofie a druhý směr je dán aktivisty, kteří se snaží o proměnu dosavadních politických i společenských konvencí, které stojí na protiekologickém a individualisticky zaměřeném základu. K tomuto směru řadí hlavně vědce, umělce, ochránáře, ale i všechny ostatní aktivisty, kteří jsou inspirováni touto myšlenkou. Snaha obou těchto směrů je pak propojena tím, co Naess nazývá hlubinnou ekologií.

Inspirací pro tvorbu ekofilosofie a hlubinné ekologie, kterou prezentuje ve své knize Ekologie, pospolitost a životní styl, mu bylo jeho dětství, kdy od útlého věku pozoroval přírodu se kterou se cítil spjat. Od patnácti let byly jeho podnětem také výlety do hor, kterým se pak věnoval po celý život.

1.1 Pojem mělké a hlubinné ekologie

Naess označil také protipól hlubinné ekologie a to mělkou ekologii. Mělkou ekologií označoval veškeré počínání, které řeší environmentální problematiku z povrchního hlediska a tedy řeší především důsledky, nikoliv příčiny ekologických problémů (např. znečištění ovzduší, nebo klimatické změny). Do této strany ekologie zahrnuje také postoj vlivných průmyslových zemí, který je založen na řešení těchto problémů technologickou cestou. Tento postoj by pak například vymírání lesů vlivem narůstajících kyselých dešťů řešil šlechtěním nových, odolnějších stromů a nebo by lidstvo naučil, jak žít zcela bez stromů.² Toto rozdělení a označení ekologie na mělkou a hlubokou stálo zpočátku Naesse mnoho příznivců a to proto, že se dobrali k mylnému výkladu, že Naess tímto rozdělením označuje jakékoliv ekologické úsilí, které zcela nekoresponduje s jeho filosofií za povrchní (mělké).³

1 NAESS, Arne . Ekologie, pospolitost a životní styl. první. Tulčík: Abies-Vydavatel'stvo Lesoochranárského, 1995, s. 304. ISBN 80-88699-09-6. str. 16

2 Tamtéž. Str. 144

3 KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4. Str: 113

Naproti tomu koncept hlubinné ekologie je postaven na sofistikovanějším a dlouhodobějším řešení ekologických problémů a prostupuje k jádru jejich podstaty. Člověka vnímá jako součást přírody a tím odmítá i dualitu, tedy postoj, kde na jedné straně stojí člověk a na druhé okolní svět. Hlubinná ekologie vnímá svět, jako jeden velký ekosystém, který člověka zahrnuje. Hodnota tohoto světa tedy není dána antropocentricky, ale nese hodnotu sama o sobě. V tomto je přístup hlubinné ekologie oproti klasickým západním idejím inovativní.

Rozdíl mezi mělkou a hlubinnou ekologií by se dal definovat jako „rozlišení mezi ekologií, která se zajímá jen o techniku šetrné výroby a ekologií, která jde ke kořenům ekonomické krize v lidských postojích, zejména v konzumním zaměření evropské civilizace⁴.“ Což bude klíčovým předmětem této práce.

1.2 Program hlubinné ekologie

Naess rozpracoval osmibodový program hlubinné ekologie, na jehož základě můžeme identifikovat, že ekologie prostupuje širokou škálou problémů a i lidským životem v celém jeho spektru. Tento program zároveň také oponuje moderní tržní ekonomice, která je typická pro dnešní ekonomicky vyspělé státy, jejichž podstatným aspektem je konzumní chování spotřebitelů a vytváření stále nových pseudopotřeb.

- 1. Prosperita života lidí i veškerého ostatního života na Zemi má svou hodnotu. Hodnota životních forem je nezávislá na užitečnosti z hlediska úzkých lidských zájmů.*
- 2. Hojnost a pestrost života jsou hodnotami sami o sobě a obohacují lidský i veškerý další život na Zemi.*
- 3. Člověk nemá právo tuto hojnost a pestrost omezovat – výjimkou je uspokojování základních potřeb.*
- 4. Současné zasahování člověka do přírody je neúnosné a situace se rychle zhoršuje.*
- 5. Život a kultura lidstva nijak neutrpí podstatným snížením počtu obyvatel. Dobrý stav přírody se bez takového poklesu neobejde.*
- 6. Podstatné zlepšení životních podmínek není možné bez proměny politiky, neboť ta ovlivňuje ekonomické, technické a ideologické struktury.*

⁴ KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4. Str: 112

7. *Ideologická proměna spočívá v uznání především kvality života (její podstatou jsou hodnotné situace) a nikoliv životní úrovně. Je třeba si důkladně uvědomit rozdíl mezi tím, co je „velké“ a co je „ohromné“.*

8. *Kdo se s uvedenými body ztotožní, má povinnost se přímo či nepřímo zúčastnit pokusu o prosazení nezbytných změn.*⁵

Naessův program tedy poukazuje na logickou strukturu změn, které jsou nutné pro vytvoření udržitelného životního stylu naší společnosti. Jedná se o přechod od antropocentricky zaměřené společnosti ke společnosti, která si je vědomá svého postavení vně veškerého přírodního dění, které je také jejím životním prostředím, domovem a poskytovatelem nezbytně nutných prostředků k jejímu přežití.

Z mého pohledu je tento hlubinně-ekologický program rozhodně všestranným přínosem pro zachování kvality veškerého života na této planetě, který shledávám také naprosto nutným. Nicméně jako zásadní problém tohoto programu vidím to, že sice říká, co máme udělat, abychom se vyhnuli globálnímu kolapsu, který nás jinak pravděpodobně čeká, ale už neříká, jak to máme udělat. Nebo ještě lépe, jak to máme udělat tak, aby to aktuální individualisticky zaměřenou společnost „bolelo“ co možná nejméně.

1.3 Odkaz A. Naesse a jeho pokračování v Česku

Na základech hlubinné ekologie dále vznikalo nepřeberné množství ekologicky zaměřených organizací a hnutí, které spojovalo to, že ekologii jako takovou přijali za své vlastní ztotožnění a přesvědčení a ne jen za jakousi teorii. Erazim Kohák tyto jedince nazývá „*praktickými ekology*“⁶. Jejich cílem je především nezatěžovat Zemi nadbytečným konzumem a obecně volí šetrnější způsob života. Takto vznikaly právě environmentálně založené iniciativy, jako je Greenpeace, Český svaz ochránců přírody, Hnutí DUHA a mnoho dalších zahraničních i tuzemských organizací.

Naessovu filosofii dále přebralo a rozšířilo několik jeho žáků, jako například David Rothenberg, nebo Bill Devall. Ti ji ale posunuli spíše subjektivním směrem než Naess, pro kterého bylo ekologické smyšlení, hlavně o uvědomění si, že nejsem jen „já“ a „zbytek“ světa, ale že já jsem jeho součástí a mé jednání svět ovlivňuje, tudíž nelze své činy kvalifikovat jako subjektivní. Například pokud si svou domácnost vytápím spalováním

5 NAESS, Arne . Ekologie, pospolitost a životní styl. první. Tulčík: Abies-Vydavatel'stvo Lesoochranského, 1995, s. 304. ISBN 80-88699-09-6. Str. 49

6 KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4. Str: 117

fosilních paliv, nelze toto jednání vnímat jako subjektivní záležitost, protože znečištěné ovzduší emisemi je pak věcí i zbytku světa.

Roku 1998 vznikla v Norsku organizace ANCEP (The Arne Naess Centre for Ecology and Philosophy), která má za úkol uchovávat a dále předávat Naessovo dílo a odkaz.

2. Individualistická orientace průmyslových společností

Dalo by se říci, že opakem ekologicky orientovaného postoje, je postoj především západních, průmyslových zemí, který stojí na pevném individualistickém základě. Je v nich kladen důraz především na co největší možnou svobodu jednotlivce, která má být státem, nebo jinými lidmi co nejméně omezovaná. V takto orientované společnosti je jednou z největších priorit, aby každý mohl chránit své vlastní zájmy a svobodně se rozhodovat o záležitostech týkajících se jeho osoby a života. Jedná se o „*ospravedlnění všech možných způsobů života, získání osobní identity, právo být zcela sám se sebou a touha po osobitosti až k samotnému narcismu a to je možné jen díky hojnosti věcí a podněcování potřeb.*“⁷ Tento morální a politický postoj je uplatňován ve vyspělých zemích především Evropy a Ameriky a ve většině případů se jedná o demokraticky založené státy, mezi které patří například i Česká republika.

V takto průmyslově vyspělých státech je ekonomika založená především na mechanismu nabídky a poptávky. Bude se tedy vyrábět ta věc a v takovém množství, jak si žádá poptávka, kterou tvoří právě individua, která jsou základem takto fungující společnosti. Tento princip je ze strany výrobců a korporací podporován celou škálou marketingových triků, které na tyto jednotlivce působí a je tak udržován neustálý koloběh výroby, prodeje a nákupu, který je jedním z důsledků individualistické éry. Každý člověk, žijící v takovýchto společenství je v době ekonomické prosperity udržován v iluzi, že si může dovolit jakoukoliv službu, nebo věc a že soukromé vlastnictví je jeho výsadním právem. V době inflace se člověk může zaměřovat sám na sebe, G. Lipovetsky tvrdí, že „*ekonomické inflaci odpovídá také inflace psychoanalytická a obrovský rozmach narcismu k němuž tato inflace vede. Psychoterapie, případně zbarvená tělesným cvičením či orientální filosofií vede člověka, aby se zabýval pouze vlastním Já, které je tak povýšeno nad pupek světa.*“⁸ Tento postoj má pak v lidech vyvolávat pocit, že prioritou je mít rád právě jen sám sebe, přitom společnost by měla být od lidské přirozenosti založená právě na kolektivismu, solidaritě a pospolitosti. Takovouto „narcizicací“ společnosti dochází také k jejímu rozkladu.

V individualisticky zaměřené společnosti se oproti minulosti mění i vnímání času a prostoru. Zatím co díky zlepšující se lékařské péči průměrný věk člověka stoupá, tak čas jak je jím vnímán, se zkracuje. Tato problematika je dána vzestupem technologií, médií a

⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. V českém jazyce vyd. 4.

Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Prostor, 2008. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-190-5. Str. 149

⁸ Tamtéž. Str: 75

virtuálního světa, ve kterém je vnímání času o mnoho rychlejší, než při vnímání reality. Na stejném principu funguje i vnímání prostoru, který se díky dostupnějšímu a rychlejšímu způsobu dopravy zmenšuje. Cestování po světě je nejen finančně dostupné, ale také tak rychlé, že je v případě letecké dopravy počítáme v rádech hodin. Vytrácí se tak lidský pocit „malosti“ vůči světu, který je nahrazen narůstajícím lidským egem a pocitem všemocnosti.

2.1 Základní principy individualismu

V takto fungující společnosti je tedy zcela primárně přijímána orientace každého člověka především na sebe sama a obhajobu a rozvoj svých vlastních zájmů, což vede ke značnému rozvoji sobectví, až narcizmu. G. Lipovetsky rozlišuje dvě období individualismu a to: umírněného a ještě zdánlivě přínosného individualismu, ve kterém jsou obsaženy společenské a morální hodnoty, jako je rodina, revoluce a umění. Tuto éru označuje, jako zlatou éru individualismu. Jeho druhé období je období čirého individualismu, kdy se *„i privátní sféra vymanila ze všeho, co by ji přesahovalo, a získává jiný smysl, neboť v něm záleží už jen na proměnlivých tužbách jedinců.“*⁹ Uspokojování těchto tužeb každého člena společnosti probíhá bez ohledu na hospodářskou, nebo ekologickou krizi.

Možnost volby, kdy se člověk mohl věnovat pouze svým vlastním záležitostem byla v historii značně omezena a tak není divu, že se jedná o vítanou změnu v koncepci celé společnosti. Problém nastává od doby nastolení tohoto čirého individualismu, kdy *„nezájem o politiku a o odbory dosahuje doposud nevídaných rozměrů, revoluční očekávání a studentské revolty zmizely, paralelní kultura se vytrácí, je jen velice málo věcí, které by ještě dokázaly lidi dlouhodobě vyburcovat.“*¹⁰ Jedná se o jakousi vlnu apatie a nezájmu, která je dá se říci všudypřítomná a prostupuje všemi sférami lidského bytí, až na soukromou sféru. Je jen velmi málo hodnot, které nyní člověka uspokojují a tím je především dobré zdraví, zbavování se svých vlastních nedostatků a především ochrana a prohlubování svého materiálního postavení, které nám má zajistit také vyšší životní úroveň a postavení v očích druhých. V zápalu honby za těmito hodnotami pak zcela ztrácíme zájem o jakékoliv veřejné dění a dokonce i o dění v životě našich blízkých.

Důvodů, proč vzniká éra takto silně míněného narcismu, může být nespočet. *„Z části ho lze vysvětlit záplavou informací, která se na nás valí, a rychlostí, s níž se střídají události prezentované ve sdělovacích prostředcích a která nám brání v trvalejších*

9 Tamtéž. Str. 70

10 Tamtéž. Str. 73

emocích.“ Lipovetsky se taktéž domnívá, že „*ve skutečnosti narcismus vznikl ze všeobecného odklonu od společenských hodnot a cílů, vyvolaného procesem personalizace. Upuštění od velkých názorových systémů jde ruku v ruce s nadměrným zaměřením se na vlastní Já. V systémech s „lidskou tváří“ jejichž pohonem je rozkoš, blahobyt a změkčováním norem, všechno směřuje k podporování čirého individualismu, jinak nazývaného též psychoanalytický individualismus, zbaveného všech masových rámců a snažícího se o všeobecné zdůraznění hodnoty člověka.*“¹¹ Myslím, že udržování tohoto systému je také v zájmu některých politických systémů či stran a je pro ně tak přirozené, udržovat společnost v tomto individualistickém „modu“. Nicméně stejně tak, jak vzniká jakákoliv jiná zásadní problematika, nejedná se o skutečnost zapříčiněnou pouze jedním faktorem, nýbrž souborem těchto faktorů, který směřuje k jedinému cíli – v tomto případě vzniku čirého individualismu.

Druhým významným projevem individualistického proudu je změna a především odklon od tradičních hodnot. Zásadní proměnou, která vede společnost k odklonu od tradičních hodnot je způsob předávání informací, který je s novými generacemi selektován pomocí rozumu a přísných vědeckých kritérií. Informace předávané tradičním způsobem z generace na generaci jsou bagatelizovány na úroveň pověr a ztrácí tak svou výpovědní hodnotu. Přílišná racionalizace tradičních hodnot však vede k rozkolu mezi mladšími a staršími generacemi, který je navíc posilován rozdílným způsobem příjmu informací a opět dochází k typicky individualistickému rysu společnosti, že v důsledku častého neporozumění mezi generacemi se každý věnuje raději svým vlastním zájmům a tradiční pospolitost rodiny tak ztrácí svůj smysl.¹²

Svůj podíl na individualistickém zaměření společnosti má také větší, či menší odproštění se od náboženských tradic a norem. Silně zakořeněná náboženská tradice v dobách své prosperity udržovala pospolitost společnosti pomocí náboženských tradic, příkázání a způsobu života, který znamenal rodinnou a společenskou provázanost, solidaritu a dobrotu, to vše pod možnou hrozbou nevyžádaného způsobu posmrtného života. Takto tradičně žijící lidé brali za samozřejmost pomoc, soucit a zájem o druhé lidi, který pramenil z vlastního pudu sebezáchovy v posmrtném životě. V téže době bylo stejným prohřeškem zbytečné hromadění majetku, lakomost i sobeckost. „*Věčný život vystřídala budoucnost v tomto světě, spásu zastoupilo zdraví a pocit sebenaplnění, zpověď*“

11 Tamtéž.

12 Konrad Lorenz- Osm smrtelných hříchů ACADEMIA © R. Piper & Co. Verlag, München, 1973. Translation © Petr Příhoda, 1990 ISBN 80-200-0842-X. Kap. 7 – Rozchod s tradicí

*a pokání vytlačila terapie, místo čistého svědomí postačuje člověku psychická pohoda*¹³.“ Postupným opouštěním člověka od těchto původních hodnot, které souvisejí taktéž s racionalizací společnosti, dochází k přechodu na typicky individualistický postoj k životu „žijeme jen jednou“ a tak si ho musíme užít a myslet především na sebe a své blaho. Z hlediska historie je takovýto postoj zcela kuriózní a je důležité zdůraznit, že ačkoliv ho dnes považujeme za naprostou samozřejmost, z hlediska minulosti se rozhodně nejedná o žádný standard. Nemusím nejspíše zdůrazňovat, že v dobách například hladomoru, inkvizice či holocaustu, lidé rozhodně nemohli jako prioritu svůj životní styl podrobovat myšlence, že je potřeba užívat si života.

Třetím významným prvkem v individualisticky zaměřené společnosti je masivní zřikávání se citových pout, které je způsobeno jak procesem racionalizace, tak samotným narcismem. Moderní, individualisticky zaměřený člověk již nemá potřebu vzniku citových pout s ostatními lidmi, je totiž schopný zaměřit se sám sebou a vlastními zájmy, které by mohly být jinými lidmi i narušeny. Přirozená lidská potřeba komunikace s dalšími lidmi je ukájena virtuální komunikací, která se odehrává mimo realitu a je tak vynikajícím nástrojem umožňující komunikaci bez jakékoliv nutnosti navazování přátelských, nebo partnerských vztahů. Individualisticky orientovaní lidé také podrobily partnerské vztahy založené na lásce, pouhé racionalizaci, přičemž místo lásky hledají „rozumný svazek“, který jim přináší výhody, jakými může být například lepší společenské postavení, ale především vidina lepšího materiálního zabezpečení, jak z hlediska vlastního finančního a materiálního zabezpečení, tak z hlediska například dosažení hypotéky, či finančních výhod podmíněných manželským svazkem.

Je třeba také zdůraznit, že individualismus skýtá také mnoho výhod, jakými je nárůst blahobytu společnosti či maximalizace lidské svobody. Apatie společnosti vůči veřejnému dění má za následek zase minimalizaci extrémizmu a veřejných nepokojů. Lidé jsou natolik zaneprázdněni sami sebou a uspokojováním svých vlastních potřeb a zájmů, že tyto patologické faktory ve společnosti zcela ustupují. To samé ale platí i naopak, což bude hlavním předmětem této práce. Totiž apatie individualistické společnosti vyvolává i ignoraci zcela zásadních otázek, jakými je i ekologická problematika, která ohrožuje veškerý život na planetě, včetně života lidského a tím samozřejmě i uspokojování těchto jeho potřeb a zájmů.

13 JACYNO, Małgorzata. *Kultura individualismu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-104-6. Str. 11

2.2 Individualismus a ekologie

Principy fungování těchto individualistických společností jsou, jak je patrné, neslučitelné s principy hlubinné ekologie. Pro ukojení všech rozmanitých potřeb co největšího množství lidí západní společnosti, je zapotřebí mnoha levných, pracovních sil, které jsou využívány zejména v rozvojových zemích a také mnoha zdrojů, mezi které patří i zdroje vyčerpatelné. V praxi je tak zcela běžné, že životní prostředí bývá vytěžováno bezezbytku, jen aby ukojilo potřeby spotřebitelů západních zemí.

Pravdou ovšem je, že i v těchto společnostech jsou patrné snahy o uchování životního prostředí, které je ale stále podřizováno kapitalistickým snahám o jeho zabírání a využívání pro rozvoj ekonomické prosperity. Tyto situace vznikají mimo mnoha jiných situací například při potencionální těžbě, stavbě průmyslových zón, nebo vzniku silnic a dálnic v lokalitách, které jsou významné například pro svou jedinečnou biodiverzitu, nebo výskytu vzácných druhů zvířat i rostlin. Takto vzniklé spory jsou většinou vedeny dlouholetými soudními procesy mezi ochránci životního prostředí a zájemci o ekonomické využití těchto lokalit. Nicméně právě při těchto sporech je většinou dávana přednost ekonomickým záměrům, před uchováním životního prostředí a to zejména kvůli tomu, že ekonomická prosperita a využitelnost potencionálních zdrojů je pro tuto společnost zkrátka velmi silnou hodnotou.

Hodnota ochrany životního prostředí vzrůstá především v případě, kdy se zároveň jedná také o zdraví individuů v něm žijících. Domnívám se, že pokud by stát stále dával přednost zájmům podnikatelů a jejich firem, před samotným zdravím velkého množství lidí, mohlo by to vést k nepokojům uvnitř této společnosti a její fungování by tak bylo ohroženo.

Nicméně výrobci si i v takovýchto případech dokáží poradit. Jedním ze způsobů, jak přijít k levné pracovní síle a získání lokalit pro výstavbu průmyslových zón je přesun výroby do méně vyspělých zemí, kde je ochrana lidských práv a životního prostředí naprosto minimální. Ve výsledku v těchto zemích dochází k masivnímu rozvoji výroby, která je ale určená pouze pro západní společnost. Výroba nemusí splňovat ekologické standardy, jako v západních zemích a tak dochází k poškozování zdraví dělníků, ale i velmi neekologickému způsobu výroby, který značně znečišťuje tamní vody, ovzduší a celé životní prostředí. Dalším problémem této výroby je i následná doprava, která je nutná pro přepravu těchto výrobků do zemí jejich spotřeby. Vzhledem k nízkým ekologickým nárokům výroby i minimálního zastání lidských práv v těchto méně rozvinutých zemích je tak výroba i s následnou dopravou daleko levnější, než by byla přímo v zemi spotřebitele.

Takto dochází k významné prosperitě průmyslových korporací a uspokojování potřeb spotřebitelů, kteří za ně navíc zaplatí mnohem méně. Státy západního typu si zase udržují relativně čisté životní prostředí a nejsou ohroženy útokům ze strany individuí, které by jinak přistoupili k hájení svého zdraví. Z objektivního hlediska jde ale jen o přesunutí problému z jednoho místa na druhé a ve výsledku má nejspíše ještě dalekosáhlejší dopady, než by měla produkce ekonomických statků v místě spotřeby.

Ve výsledku je tento vztah mezi narcizmem a kapitalismem v přímém sporu s Naessovým konceptem Seberealizace, který veškerý život zahrnuje jako jeden celek, ale zároveň se ho snaží propojit s našimi individuálními potřebami a tužbami. Tato Seberealizace se zasazuje o to, že „*není možné, abychom se rozpadli na jednotlivce a každý si šel za svým. Z tohoto důvodu Naess trvá na pojmu velké Já.*“¹⁴ Na proti tomu aktuální rozdělení společnosti na jednotlivce hájící jen své vlastní zájmy, produkuje tyto zmíněné ekologické problémy.

14 NÆSS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl: náčrt ekosofie*. Přeložil Jiří HRUBÝ. Tulčák: Abies, 1996. ISBN 80-88699-09-6. Str: 24

3. Trvalá udržitelnost života a jeho zdraví

V této kapitole se budu podrobněji věnovat prvním dvěma bodům Naessova programu, ve kterých zdůrazňuje nutnost, začít vnímat přírodu jako celek, který v sobě zahrnuje člověka, nikoliv že je zde jen pro užitek člověka.

Veškerá přírodní rozmanitost nese hodnotu sama o sobě a to zejména z toho důvodu, že společně tvoří provázaný ekosystém, ve kterém je každý jeho člen důležitou součástí a bez kterého by byl život na této planetě ohrožen, nebo dokonce zcela zničen. Dobrým příkladem může být aktuální úbytek populace hmyzu, který je zaviněn intenzivním zemědělstvím, urbanizací a dalšími jevy. Pro člověka jako takového je hmyz z větší části negativním faktorem, ovlivňující zemědělství a jeho užitečnost vnímá jen v případech opylování úrody, nicméně pro celý ekosystém je hmyz nedílnou součástí, bez které by tento přírodní řád zcela jistě kolaboval, což opět zahrnuje i člověka.

Dle hlubinně-ekologického postoje má tedy každý život hodnotu sám o sobě a to nezávisle na užitku, který člověku přinese. Přináší totiž užitek ve prospěch fungování celé biodiverzity, která znovu člověka zahrnuje.

Pojem trvalé udržitelnosti se mění v závislosti na kontextu, do kterého je zasazen. Nejvíce uznávanou definicí je však ta, kterou definuje zákon č.17/1992 Sb. o životním prostředí, který uvádí, že udržitelný je „*takový rozvoj, který zajistí plnění potřeb současné společnosti, aniž by ohrozil možnost splnění potřeb budoucích generací*“. Takováto definice je však pro potřeby hlubinné ekologie nedostatečná a to zejména díky jejímu silně antropocentrickému zaměření. Je tedy třeba rozlišit, mezi pojmem trvale udržitelný rozvoj, pro který platí uvedená definice, a pojmem trvale udržitelný život, který zahrnuje také biocentrickou etiku a tedy usiluje o zachování kvality života pro všechny živé organismy.

1. Deklarace přijatá na Summitu Země v Rio de Janeiro v roce 1992 ho definuje tak, že „*lidské bytosti stojí v ohnisku zájmu pro trvale udržitelný rozvoj a mají právo na zdravý, produktivní život, který je v souladu s přírodou*“.

3.0.1 Ekologická krize

Aktuální ekologická krize je tedy dle hlubinně-ekologického postoje zapříčiněna v první řadě chováním moderní, konzumní společnosti a jejího životního stylu. Ten pramení především z všudypřítomného přesvědčení, že je potřeba užívat si života, který žijeme jen jednou. H. Skolimowski tvrdí, že „*je moderní konzumní společnost složena z „faustovských osobností“, lidí, kteří žijí bezohledně vůči jiným lidem, příštím generacím a*

*přírodě s utkvělou myšlenkou „žiji jen jednou“.*¹⁵ Tento postoj pak omlouvá, nebo spíše zcela vypouští jakékoliv následky, které člověk svým způsobem života vytváří. Lidé pod tímto vlivem zcela opomíjejí prioritu veškerého nynějšího i budoucího života, kterým je obyvatelnost Země. Je to postoj, který je založený na sobeckém a individuálním zájmu každého jednotlivce a ten zcela koresponduje se zájmem průmyslových států, pro které je prioritou zase maximalizace zisku. Zdá se tedy, že se jedná o oboustranně výhodný až symbiotický vztah dvou prvků, který jako vedlejší efekt produkuje také globální ekologickou krizi.

Máme již tedy definovanu hlavní příčinu této krize. Ale je také důležité zmínit, co vůbec ekologická krize znamená a jaké jsou její důsledky na veškerý život na Zemi, tedy okolní přírodu, člověka a další organismy sdílející tuto planetu.

Ekologickou krizi obvykle chápeme jako stav celého přírodního systému, kdy dochází k možnosti jeho zhroutení. *„Výrazem krize je obvykle označována situace, v níž je mnoho nebo vše v sázce, je to situace, která znamená životní ohrožení a někdy také životní příležitost. Je to situace, v níž se nedostává času a kdy je nutné s omezenými znalostmi činit rozhodnutí, která jsou nezvratná a mnohdy mohou mít dalekosáhlé a nepředvídatelné následky. Zatím co problém může mít řešení, krize nemá řešení, v krizi lze obstát a tak ji překonat.“*¹⁶ Příkladem takovéto definice ekologické krize může být aktuální tématika oteplování planety. Toto oteplování je způsobeno především klimatickými změnami způsobované činností člověka od doby průmyslové revoluce a je v přímém rozporu s udržitelností života mnoha živočišných a rostlinných druhů a v budoucnu možná i života člověka. *„Vědecké poznatky ukazují, že v případě, že by globální oteplování překročilo úroveň teplot před industrializací o 2,0 °C, riziko nevratných a katastrofických změn by značně vzrostlo.“*¹⁷

Aktuální statistiky ukazují, že mezi lety 1910 a 2010 se teplota zvedla o 1,0°C, z čehož drtivá většina tohoto oteplení vznikla od roku 1980. Předběžné odhady oteplování do budoucna předpokládají budoucí nárůst teploty do konce století o 1,1°C až 6,4°C v závislosti na tom, zda se světová produkce CO₂ výrazně sníží, nebo bude pokračovat aktuálním tempem. V návaznosti na tato data je tedy patrné, že stojíme tvář v tvář kolosální krizi, kterou ještě ale můžeme umírněním devastující lidské činnosti zmírnit. Každý z nás si může v běžném životě všimnout zásadních změn, které již nyní toto oteplování

15 LIBROVÁ, Hana. Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti. Brno: Veronica, 1994. Str 42

16 KOLÁŘSKÝ, R. Filozofie a současná ekologická krize. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR, 1998, ISBN 80-7007-116-8. s. 15

17 OHLIGER, Tina. Boj proti změně klimatu. 2019, , 5. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu>.

přináší. Je jím například nedostatek vody ve studnách i v krajině, který na našem území nyní pociťuje mimo jiné například Liberecký kraj, nárůst lesních požárů a dalších problémů souvisejících s vsudypřítomným suchem, nebo šíření škůdců, jakým je například kůrovec, kterému se daří právě v dobách sucha. Jsme svědky toho, jak kvalita života na Zemi začíná upadat a skomírat a prognóza udržitelnosti života a jeho zdraví je zásadně ohrožená. Téma hlubinné ekologie se tak stává stále více aktuálnější a to v návaznosti na stále čtenější výskyt fundamentálních ekologických problémů spojených s naprosto primárními elementy, které jsou podmínkou prosperity veškerého života, jako je biodiverzita, půda, voda či vzduch.

3.0.2 Globální ohrožení rozmanitosti života

Dlouhodobě neřešené množství ekologických problémů, které se aktuálně přeměňují v globální ekologickou krizi má a v následujících generacích také bude mít dalekosáhlé důsledky, které zasáhnou mimo přírodu samotnou také drtivou většinu života na Zemi a to včetně člověka. Tím nejzávažnějším a nevratným důsledkem ekologické krize je bezpochyby vymírání druhů, které rozmanitost a pestrost života na Zemi ohrožují nejvíce. Pravděpodobně největší újmu biodiverzity zaznamenáváme v tropických deštných pralesích a to zejména díky jejich odlesňování a tedy činností způsobenou člověkem. Deštné pralesy jsou významným stanovištěm nespočtu druhů organismů, které mizejí stejným tempem, jako jejich přirozené prostředí. K těm nejznámějším živočichům ohrožených činností člověka patří například několik druhů nosorožců nebo Tygr sumaterský, což je jen opravdu velmi malý příklad za všechny. Důvody odlesňování se různí v závislosti na jejich lokaci. Na našem území je spojeno především s narůstající industrializací, urbanizací a těžbou nerostných surovin. Kácení deštných pralesů je pak spojeno především se zaváděním zemědělských polí, pastvin, nebo těžby dřeva. Nutno také podotknout, že veškeré tyto přírodu drancující procesy vznikají především pro pokrytí potřeb západní civilizace. Například odlesňování pralesů za účelem zemědělského využití, je často způsobováno pěstováním sóji, která je určena primárně pro výkrm hospodářských zvířat v těchto průmyslových státech.

Přes to, že nejvíce živočišných i rostlinných druhů je zatím ohroženo právě v lokaci tropických pralesů, nejedná se zdaleka o jediné ohrožení rozmanitosti života na Zemi. V důsledku mnohostranné lidské činnosti je tato rozmanitost ohrožena prakticky všude, kde se vyskytuje. Jak již bylo zmíněno, aktuální nekontrolovatelné konzumní chování dnešní společnosti a její masivní nárůst, zapříčiňuje i budoucí ohrožení samotného lidského druhu.

Zachování této rozmanitosti biologických druhů je přitom zcela nezbytné pro fungování a stabilitu všech ekosystémů. „*Ekosystémy, do nichž zasahujeme, existují v jisté rovnováze, která je lidstvu zřejmě prospěšnější, než stav, kdy dojde k narušení této rovnováhy, což pak obvykle vede k nepředvídatelným a dalekosáhlým změnám. Poté, co měl nějaký zásah do ekosystému vážné, nežádoucí následky, už obvykle návrat do výchozího stavu není možný. A takový zásah, zpravidla prováděný za účelem velmi krátkozrakého zisku pro malou skupinu lidí, bývá zhoubný pro většinu životních forem případně pro veškerý život.*“¹⁸ Můžeme tedy s jistotou říci, že zachování této unikátní rozmanitosti je v samotném zájmu života člověka.

Ptáme-li se po důvodech, tohoto lidského jednání, domnívám se, že se opět jedná o komplexní problém, plynoucí z celkového životního stylu panujícím v individualistické společnosti. Jako společnost jsme zcela zaneprázdnění užíváním si přítomnosti a pěstováním svých vlastních zájmů, že okolní svět nevnímáme a jsme k němu apatičtí a to až do té doby, než ekologický problém začne zasahovat do těchto našich soukromých záležitostí, které tím omezí. „*Když civilizované lidstvo ve slepém vandalismu ničí živou přírodu, jež ho obklopuje a živí, ohrožuje samo sebe ekologickým zruinováním. Patrně si začne uvědomovat své chyby, až když je pocítí ekonomicky, to však už bude nejspíš pozdě. Nejméně ze všeho si všimá toho, jak dalece poškozuje tento barbarský proces jeho mysl. Všeobecné a rychle se šířící odcizení civilizovaného člověka živé přírodě nese velký díl viny na jeho vzrůstajícím estetickém a etickém úpadku. Kde by se v dospívajícím člověku vzala úcta před čímkoli, když všechno, co kolem sebe vidí, je lidský výrobek, a to levný a ošklivý výrobek?*“¹⁹ Tento psychologický rys člověka má za následek naprostou lhostejnost k jakýmkoliv procesům odehrávající se mimo život jednotlivce, což má za následek apatii a lhostejnost k ostatním lidem i ostatním druhům a k životnímu prostředí jakožto celku. V člověku zkrátka vzbuzuje pocit, že nezáleží na tom, co jej obklopuje, ale pouze na něm samotném, což v důsledku bagatelizuje ohrožení rozmanitosti veškerého ostatního života, který je v očích individualisticky orientovaného člověka nepodstatný.

3.1 Postoj industriálně zaměřené společnosti

Již jsme si vysvětlili hlubinně-ekologický postoj trvalé udržitelnosti a rozmanitosti života na Zemi. Jeho opačné stanovisko nabízí stávající průmyslová společnost, která je založená

18 NAESS, Arne . Ekologie, pospolitost a životní styl. první. Tulčák: Abies-Vydavatel'stvo Lesoochranárského, 1995, s. 304. ISBN 80-88699-09-6. str. 47

19 Konrád Lorenz - Osm smrtelných hříchů - 1973 Akademia Mnichov - přeložil Petr Příhoda 1990

především na antropocentrickém principu, který namítá, že primárním je vždy zájem člověka, což vychází z všudypřítomného přesvědčení, že lidský život je vždy hodnotnější, než jakýkoliv jiný. Z toho však v důsledku vyplývá aktuální problém ekologické, globální krize, který je zapříčiněný především neustálým uspokojováním zájmů člověka a důsledky tohoto jednání se dotknou veškerého života na Zemi, člověka nevyjímaje.

Co se týče problematiky ekologické krize způsobené oteplováním, jistě stojí za zmínku také argumentace z řad oponentů tohoto hlubinně-ekologického postoje. Ostře vytyčený rozpor mezi ekologickým a kapitalistickým přístupem k problematice oteplování klimatu je zastoupen dogmatem, které tvrdí, že „*současné oteplování je přirozený proces, způsobený měnicí se geometrií oběhu Země kolem Slunce. Není naprosto nic, čím by ho mohlo lidstvo zarazit, i kdyby chtělo. Je to proces, ke kterému lidstvo alespoň prozatím, přispívá minimálně. Přispívá, rozhodně ho ale nezpůsobuje!*“²⁰

Zřejmě existuje množství důvodů, proč bývají tyto environmentální problémy bagatelizovány, nebo přehlíženy. Jedním z nich je i rychlost sdělování informací, která se vyznačuje svou pomíjivostí. Než člověk stačí vstřebat a zpracovat jednu informaci, již je mu předkládána další a tak se zdá, že veškeré dění kolem člověka je natolik pomíjivé, že nemá cenu se jím zaobírat. Dalším z důvodů ignorace těchto environmentálních problémů je i vnímání času, které se v konzumní společnosti značně změnilo, totiž „*dnes žijeme sami pro sebe, nestaráme se o své tradice ani o ty, kdo přijdou po nás.*“²¹ Vzhledem k narcistické povaze společnosti, bereme budoucí hrozby na lehkou váhu. Uklidňujeme se myšlenkou, že nás se nejspíše týkat nebudou a ti co budou žít po nás, už si nějak poradí. Myslím, že hlavní příčinou ignorace ekologické krize je právě její potenciál do budoucna, ale my jako vyspělá civilizace již neumíme o budoucnosti uvažovat. Je až příliš daleko na to, abychom se jí zabývali. Vzhledem k rychle se měnícím událostem dnešní doby sázíme na jistotu, že dnešní problém může být například vlivem rychlého vývoje technologií za několik málo let vyřešen a tak se zdá, že ani nemá smysl nad budoucností uvažovat.

Na stejném principu uvažování stojí i problematika ohrožení rozmanitosti života. Nyní vymírají především druhy, které pro lidskou potřebu postrádají význam. Z hlediska individualistického postoje je jedna věc ta, že vymírají exotická zvířata či rostliny, která pro lidský užitek nemají význam a jiná věc by byla, pokud by byla ohrožena například pšenice, jakožto pro člověka významná plodina. Zdá se tedy, že je bezvýznamné trvat na

20 KLAUS, Václav. Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?. 2., rozš. vyd. Praha: Dokořán, 2009. ISBN 978-80-7363-243-4. Str. 108

21 LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. V českém jazyce vyd. 4. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Prostor, 2008. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-190-5. Str. 71

ochraně těchto druhů na úkor vlastního omezení, když jejich vymizení v nejbližší době neznamená žádnou pro člověka a jeho konzum významnou katastrofu. Opět je to postoj, který se výrazně opírá o svůj antropocentrický základ a do středu veškerého zájmu staví právě člověka.

Je potřeba zdůraznit, že veškeré jednání člověka západní civilizace vychází z podstaty samotného individualismu tak, jak byla tato problematika popsána ve druhé kapitole. Ztráta rozmanitosti života na planetě, ale i globální ekologická krize jsou důsledky jednání, které na člověka ale nemají aktuální vliv a tak se zdá být výhodnější, dále tímto tempem uspokojovat své potřeby a zájmy, než se muset omezit do té doby, dokud to nebude nezbytně nutné. A v ideálním případě při tak rychlé expanzi technologií, jaká aktuálně panuje, existuje také možnost že žádné omezení nastat nemusí. Je ale nutno podotknout, že takováto možnost je značně nepravděpodobná, nicméně to neznamená, že je nemožná.

3.2 Filosofická východiska a problémy trvalé udržitelnosti

Z mého pohledu nelze v tomto případě straně hlubinně-ekologického postoje cokoli namítat, protože její postoj se odvíjí od dnes již známých a empiricky ověřených dat. Jediná možná námitka, která mě napadá je ta, proč by se měl člověk dobrovolně odprostit od svého antropocentrického přístupu, když je člověkem a tedy pro něj musí být nutně přirozené hájit především svůj zájem. Je pravděpodobné, že pokud by měl jakýkoliv jiný živočišný druh možnost, jistě by hájil také především zájmy svoje a svého příslušného druhu a to bez ohledu na ostatní. Na druhou stranu zde také musím namítat, že pokud člověk jako jediný disponuje rozumovou schopností, mělo by pro něj být samozřejmé zachování svého vlastního přirozeného prostředí pro sebe, budoucí generace i ostatní druhy.

Nicméně v návaznosti na průmyslově orientovaný výklad globálního oteplování, tak jak je výše zmíněný musím podotknout, že se z mého pohledu zdá tento argument špatně vyložený a nahrává tak opět ve prospěch hlubinně-ekologického postoje. Tvzení, že je globální oteplování přirozeným procesem, které nemůže lidstvo žádným způsobem zarazit je totiž zcela pravdivé a věřím, že každý ekologicky zaměřený člověk by s ním také souhlasil. Globální oteplování totiž opravdu provází planetu Zemi od jejího vzniku v závislosti na aktuálním postavení Země kolem Slunce a je jí tak zcela přirozené. Nicméně jedná se o proces, který se odehrává ve velmi dlouhých časových cyklech. Problém nastává

s tvrzením, že lidé svou činností k tomuto oteplování sice přispívají, ale jen v minimální míře. Jak jsem již zmínila, jisté oteplování Země je zcela přirozeným jevem a však pomocí dat, které dnes máme k dispozici, musíme uznat, že vliv činnosti člověka na klima, tedy alespoň po vzniku průmyslové revoluce, rozhodně nemůžeme označit jako minimální. Naopak lidská činnost, která ho způsobuje toto oteplování značně urychluje a naše planeta se tomuto zrychlenému tempu nedokáže přizpůsobit. Tak vznikají devastující následky lidské činnosti, které se odrážejí na kvalitě, zdraví a rozmanitosti života i samotné přírody.

Dále pokud se bavíme o problematice vymírání ať už rostlinných, nebo živočišných druhů vlivem lidské činnosti, nebylo by fér, nezmínit se o snahách vyspělých průmyslových společností o pokusy o záchranu druhů, které jsou již na prahu vyhynutí. Po celém světě existuje mnoho různých spolků dotovaných státem, které se zasazují o rozšíření populací téměř vyhynulých druhů zvířat, nebo i rostlin. Problém ovšem je, že se řeší pouze následek činnosti člověka, ne jeho příčina. Dalším problémem je, že ve většině případů se úplné vymření těchto druhů nepodaří zcela odvrátit, ale při troše štěstí se ho podaří jen oddálit. Takovýto postoj ale shledávám zcela nelogickým a dokonce i nemorálním. Tedy přístup, kdy v zájmu individualisticky zaměřeného člověka, svou činností maximálně sníží přirozené prostředí i samotnou populaci nějakého druhu na absolutní minimum a teprve potom se s nejistým výsledkem pokusím o „vzkříšení“ takového druhu, považuji za naprosto zcestný.

Zde by mohl vzejít ještě další argument, který by zachování rozmanitosti druhů, tak jak jej požaduje hlubinně-ekologický program, mohl zvrátit. Jedná se o využití technologických možností, které jako lidstvo máme, nebo v budoucnu pravděpodobně budeme mít. Například klonováním by bylo možné takovéto druhy prakticky kdykoliv „oživit“ a tak by ve výsledku byla takováto možnost i největším přínosem pro maximalizaci rozmanitosti a hojnosti života na Zemi. Etická laťka tohoto počínání je však naštěstí nastolena velmi vysoko a já doufám, že jí lidský druh žádným způsobem nepřekročí. Pokud by se tak stalo, mělo by to dalekosáhlé důsledky v psychologickém vývoji člověka, který by jen umocnil svůj pocit „pána tvorstva“ a nejspíše by také došlo k ještě masivnější bezohlednosti vůči okolní přírodě, která by byla uzurpována bez jakéhokoliv ohledu na možné důsledky.

4. Zásahy člověka do přírody

Třetím a čtvrtým bodem programu hlubinné ekologie Naess poukazuje na nepřiměřené omezování pestrosti a hojnosti života na Zemi a také na neúnosnost situace, která je následkem neuvážených zásahů do přírody. Pro Naesse to znamenalo především kritický nedostatek původní, nedotčené přírody, která je nezbytná pro pokračování evoluce mnoha druhů živočichů i rostlin. V dnešním pojetí ekologie se tento problém rychle rozšířil na další jevy způsobené lidskou činností, jako je především enormní vyčerpávání veškerých zdrojů, následné změny klimatu, zvyšování emisí, nesprávné odpadové hospodářství, nebo globální ohrožení biodiverzity, která je základem pro rozmanitost a udržitelnost ekosystémů. Naess tedy apeluje, že člověk nemá žádné právo tuto rozmanitost svou činností neuváženě omezovat a zasahovat tak do chodu tohoto přírodního systému, škodí tak i sobě samému. Zároveň také apeluje na neúnosnost této situace. Jedinou výjimkou má pak být uspokojování základních potřeb člověka, kterého lze dosáhnout i přechodem na šetrnější ekonomiku a popřípadě i dobrovolnou střídmost.

Důvodem neúnosnosti situace je především nekontrolovatelný masový konzum západní společnosti, jehož fungování neuváženě a zásadně zasahuje do přírodního prostředí. Jedná se tedy o problém, který je třeba řešit především změnou fungování aktuální ekonomiky. Dosavadní životní styl vyspělých států totiž přiřazuje hodnotu věcem vzácným, nebo těm, které zaujímají prestižní postavení na trhu. Zcela pak opomíjí základní hodnoty, které zahrnují mimo jiné i životní prostředí. Na základě tohoto určování hodnotných a méně hodnotných věcí pak dochází k nekontrolovatelnému plýtvání základními zdroji, jako je například sladká voda, nebo potraviny. Souhrnně řečeno, pro aktuální ekonomickou situaci má hodnotu to, co se dá dobře zpeněžit a čím lépe se dá tato surovina nebo věc zpeněžit, tím větší postavení na trhu zaujímá. Naess apeluje také na to, že je potřeba začít rozlišovat mezi pojmy „životní úroveň“ a „kvalita života“. Životní úroveň je totiž ekonomický pojem, na jehož základě lze měřit ekonomický pokrok a to pomocí ukazatelů, jako je například hrubý domácí produkt. Je to tedy pojem, který se dá celkem dobře kvantifikovat. Naproti tomu kvalita života je něco, co se vymyká ekonomickému působení a je závislá na systému vnitřních hodnot člověka. Oproti životní úrovni se tedy kvantifikovat nedá.

Hlubinná ekologie zde jako řešení navrhuje docílení maximální decentralizace, autonomie a soběstačnosti, jak na politické, tak ekonomické úrovni. Nadbytečná dálková přeprava a dovoz komodit pro Naesse mimo zbytečného zatěžování životního prostředí znamená hlavně ochuzení místních výrobců a naopak profit pro dovozce.

Například podle Českého statistického úřadu se do České republiky dovážejí jablka převážně z Itálie, Slovenska a Polska, výjimkou pak není ani prodej jablek dovezených z Chile. Jablka jsou přitom v Česku tradičně pěstované ovoce, které je mezi českými spotřebiteli navíc nejvíce konzumované. Je tak paradoxní, že v běžných obchodních sítích spotřebitel nalezne jen velmi malé množství jablek tuzemských oproti dovezené nabídce. V tomto případě by podle filosofie hlubinné ekologie platila jednoduchá rovnice: vypěstovat množství jablek, která budou v maximální možné míře spotřebovaná na našem území a v co nejmenší míře vyvezená do zahraničí. V případě větší poptávky, než nabídky tuzemských jablek by pak platila zásada znovu spotřebovat co nejvíce tuzemských jablek a zároveň jich dovést co nejmenší množství, které by poptávku zároveň pokrylo. Mimo snížení ekologických dopadů způsobených dálkovou přepravou by tento způsob zemědělství navíc posílil tuzemskou ekonomiku a autonomii.

Pokud se bavíme o místní autonomii, není nutné ji předpokládat pouze na úrovni států, ale ještě lepším stavem autonomie a soběstačnosti je posilování lokálních výrobců. Z hlediska dlouhodobé udržitelnosti a konceptu hlubinné ekologie jsou malá komunitní hospodářství tou vůbec nejlepší formou produkce. V návaznosti na to v poslední době vznikají také tzv. komunitní zahrady, jako je například Komunitní a městská zahrada Vidimova v Praze a desítky podobných projektů. Tyto zahrady tedy nejen že určitým dílem přispívají k udržitelnému životnímu stylu a lokální autonomii, ale často působí i jako ekologická osvěta a přiblížení výroby potravin veřejnosti, která se zde na jejich vzniku sama podílí.

V kapitalisticky založených státech se však s největší podporou setkává právě mezinárodní obchod, který umožňuje dovést zboží, které je možné v jiných státech vyrobit levněji (ať už vlivem příznivějšího podnebí, levnější pracovní síly aj.), než v tuzemsku a navíc je i prostředkem diplomatického udržování vztahů mezi společně obchodujícími státy. Tento obchod částečně podněcuje kulturní diverzitu, ale má i celou řadu negativních vlivů, jako je uniformita, nezávislost jednotlivých kultur, větší spotřeba a menší tvořivost.

Upuštěním od decentralizace si Naessova ekologie slibuje zlepšení sebeurčení lidí, žijících na periferiích a venkově. V centralizovaném světě je totiž obvykle sebeurčení dáno hlavně obyvatelstvem žijícím v centrech. V takovémto ideálním sebeurčení by měla být hlavní složkou určitá pospolitost na úkor sobeckého zájmu. Další pozitivní prvek decentralizace demonstruje na příkladu energetického výpadku, které by mělo v případě centralizované energetiky dalekosáhlé následky oproti decentralizované energetice, kterou by měl každý na dosah, nebo byl v ideálním případě sám jejím producentem i

spotřebitelem (například při vlastním využití solární energie tzv: fotovoltaickými elektrárnami). Stejnou výhodu by měli také i vlastníci studní s pitnou vodou, v případě náhlého znečištění centrální zásobárny vody a podobně.

4.0.1 Podstata fungování malých komunit

Do protikladu agrárního průmyslu je v rámci hlubinně-ekologické filosofie v ideálním případě předkládán systém komunitně podporovaného zemědělství. Jedná se o formu socioekonomické produkce potravin, ve které figuruje na jedné straně lokální zemědělec a na straně druhé přímý konzument těchto potravin. Tento systém produkce potravin poskytuje nejen řadu ekologických, ale i sociálních výhod. Komunitně podporovaní zemědělci nejsou z důvodu menší produkce potravin nuceni používat velká množství agrochemikálií, jako jsou některé druhy hnojiv, pesticidů a herbicidů. K produkci není zabíráno velké množství půdy, která je často získávána odlesňováním. Vzhledem k velikosti produkce není také tak časté využívání těžké techniky, nebo je využívána jen ve velmi omezené míře. Při distribuci potravin chybí mezičlánky, jako jsou velkoobchody a maloobchody, které mají specifické požadavky, jako je například dodržování estetických standardů. Tedy obchody přijímají pouze esteticky tvarované ovoce, zeleninu, vejce, pečivo aj. které jsou-li mimo normu, jsou také neprodejné. Vynecháním těchto mezičlánků se tak výrazně omezí plýtvání potravinami, které je jinak patrné hned na několika úrovních. Mimo specifických nároků na potraviny dodávaných zemědělci, jsou další vyřazovány i samotnými obchody. Například díky poškození při distribuci, nebo blízcímu se datu spotřeby, které je vlivem nadprodukce potravin velmi časté. K dalšímu plýtvání pak může docházet i samotným spotřebitelem. Ve výsledku je pak celá třetina vyprodukovaných potravin nespotřebována. Přímým prodejem potravin se ušetří také množství dopravy, která je potřeba k jejich samotné výrobě, ale především k distribuci mezi zemědělci, velkoobchody a maloobchody. Pokud se jedná o potraviny z dovozu, jako jsou například citrusy nebo banány, ušetří se doprava ještě výrazně více. Tento přímý prodej potom poskytuje i větší záruku čerstvosti, než komerční prodej. V neposlední řadě je velkou výhodou i minimalizace odpadu (především obalového materiálu), který vzniká jak při prodeji, tak při dopravě zboží. Mezi sociální výhody komunitně podporovaného zemědělství pak můžeme přiřadit solidaritu mezi zemědělcem a konzumentem, kteří spolu nesou jak riziko neúrody, tak i prosperitu úrody. Spotřebitelé nejsou pouze pasivní, ale svým nákupem, nebo vyjádřením můžou ovlivňovat i nabídku a způsob produkce potravin.

Díky lokální produkci navíc spotřebitelé ovlivňují ekonomiku svého okolí a zisk tak zůstává v regionu, odkud potraviny pocházejí a ovlivňují tak jeho prosperitu a autonomii. Díky přímému kontaktu zemědělců s konečným spotřebitelem se vytrácí i anonymita prodeje a udržuje se tak kontakt člověka s přírodou a samotným vznikem potravin.

Lokální autonomie a soběstačnost však nezahrnuje jen výběr mezi komunitními zemědělci, nebo agrárním průmyslem. Jedná se o pojmy zasahující do široké palety komodit, které jsou spotřebitelům nabízena. V nejlepším případě by veškeré, nebo alespoň většina hmotného i nehmotného zboží měla být produkována regionálními řemeslníky, výrobci a poskytovateli služeb. Pokud si tuto myšlenku převedeme do reálné situace, měli by členové nějaké komunity, nebo regionu svým nákupem podpořit raději švadlenu z této lokality, než dovoz levného oblečení z Asie. Stejný scénář by měl následovat při koupi nové kuchyňské linky od místního truhláře, který bude pravděpodobněji používat také dřevo z místních zdrojů naproti velkým společnostem a dovozu.

Koncept hlubinné ekologie taktéž předpokládá určitou dobrovolnou střídmost, která koresponduje s aktuální myšlenkou minimalismu. „*V tomto případě jde o změnu celkové orientace společnosti směrem od „maximalizace“ potřeb k jejich „optimalizaci“, to znamená k tomu, co je ekologicky nejméně „zraňující“ a proto nej přijatelnější. Volba jednoho či druhého přístupu stojí před lidmi jako permanentní výzva.*“²² Dobrovolná střídmost tedy znamená systematickou volbu mezi těmi zdroji a věcmi, pro které najdeme reálné využití a uspokojí naše základní potřeby a mezi těmi, které uspokojují spíše naše pseudopotřeby, nebo by docházelo dokonce i k jejich plýtvání. Dobrovolná střídmost je tedy i něco, co může lidem podporující svou komunitu zemědělců, nebo výrobců usnadnit rozhodování v případě, že daná komodita není v této lokalitě nabízena. V podstatě se dá nahradit otázkou „*opravdu to potřebuji?*“

Jedná se tedy o chování, které je v kontrastu s postojem moderních průmyslových zemí, které se naopak snaží motivovat spotřebitele k impulzivnímu nákupnímu chování, jež má zajistit ekonomickou prosperitu země a uspokojování individuálních potřeb konzumentů.

4.0.2 Interpretace hlubinně-ekologického nákupního chování

Následující schéma zobrazuje možný scénář nákupního chování tak, jak by korespondoval s konceptem hlubinné ekologie. Jedná se o soubor otázek, které by si měl každý

²² BĚLOHOUBEK, Miloš. *Člověk, potřeby a "dobrovolná střídmost"*. Praha. Česká zemědělská univerzita. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/61/139235/beloh.pdf.

jednotlivec, nebo i podnik položit před tím, než se rozhodne pro neuvážený nákup, který by ve výsledku nemusel podpořit princip lokální autonomie a soběstačnosti. Zároveň by si každý měl pokládat i otázku, zda tuto věc skutečně potřebuje, která koresponduje s principem dobrovolné střídmosti. Například se můžeme sami sebe zeptat, zda opravdu potřebujeme každý den k snídani konzumovat dovážené avokádo a zda by nebylo možné ho nahradit ovocem z lokálních sadů. Nebo zda opravdu potřebujeme nakupovat množství pečiva do zásoby, jehož část se nám pak zkazí, nebo ztvrdne.

První otázka, která by měla být nastolena je, zda není v mých vlastních možnostech si daný produkt obstarat sám. Jedná se o ideální možnost, jak si nějaký produkt opatřit. To může být buď vlastní výrobou, opravou staré věci, vypěstováním si potravin na své zahradě, nebo pomocí sběru volně rostoucích plodin.

Je-li takováto eventualita z nějakého důvodu nemožná, měli bychom přistoupit k následující možnosti a tedy té, zda-li si danou věc nemohu obstarat pomocí lokálního zdroje. Získat jí od souseda, rodiny, z půjčovny, místní švadleny, nebo v případě potravin od lokálního zemědělce, nebo z komunitních zahrad apod.

Pokud ani tato možnost nepřichází v úvahu, měli bychom sáhnout po produktech od tuzemských výrobců a zemědělců, jejichž výběrem podpoříme ekonomickou prosperitu a autonomii státu, ve kterém žijeme.

Krajním řešením, které by mělo být také minimální je pak možnost dovozu. Zde máme klást důraz na to, aby námi požadovaná komodita byla nejlépe z co nejbližšího zdroje. Pro Čecha to například znamená, že dá přednost potravině dovezené ze Slovenska,

před tou ze Španělska a nebo potravině přivezené ze Španělska, před tou z Číny. Pokud nemůžeme dát přednost lokálním zdrojům, můžeme stále alespoň ušetřit část dopravy, která je z ekologického hlediska značně zatěžující.

Zároveň by bylo přinejmenším pošetilé požadovat po některých lokalitách, nebo státech jakým může být například Monako, které je na dovozu z důvodu nedostatku místa závislé, aby usilovali o svou maximální autonomii a soběstačnost. Naproti tomu země jako je Německo, nebo Česká republika mají mnoho možností, jak ke své autonomii přispět a tak by měli této možnosti co nejvíce využívat. Je tedy třeba zohlednit také hospodářské možnosti, kterými daná krajina disponuje. Naess samozřejmě tyto aspekty zohledňuje a uznává, že jsou země, jako je například Norsko, které jsou závislé na zdrojích z jiných zemí. Jeho doporučení soběstačnosti tedy neznámá že by měly obchody mezi průmyslovými státy ustát, měly by být ale pěstovány jen tehdy, mají-li přínos pro seberealizaci a nebo nelze tyto potřeby pokrýt z místních zdrojů.

4.1 Ekonomické principy průmyslové společnosti

V protikladu lokální ekonomiky stojí agrární průmysl společně s masovou výrobou, kteří s sebou přinášejí značné výhody. Jak již bylo zmíněno, většina odvětví průmyslu pracuje v režimu výroby pokrývající poptávku, ale s tím souvisí i značně vysoká míra výroby nad poptávku. Aby bylo možné pokrýt individuální potřeby co nejvíce lidí, je nutné zabránit situaci, kdy by si tito lidé nemohli nějaký produkt koupit. V praxi se tak můžeme setkat například s tím, že koupit čerstvé pečivo můžeme kdykoliv během dne, nicméně aby ho bylo dostatek, je nutné vyrobit ho více, než se pravděpodobně prodá. Dochází tak k nekontrolovatelnému plýtvání surovinami, energií i lidskou prací. Tento proces výroby je typický pro mnohá odvětví průmyslu, jedněmi z nich je například potravinový či textilní průmysl a je jedním ze zásadních ekologickým problémů. Pro individualisticky orientovaného člověka však přináší značné výhody umožňující flexibilní uspokojování jeho potřeb. Můžeme si koupit prakticky cokoli, kdykoliv a vybírat z nepřehledného množství možností, které nám trh nabízí. Tento jev pramení z významně kladeného důrazu na svobodu jednotlivce, který je jedním ze základních pilířů individualismu a také jde ruku v ruce se společností pěstovaným konzumerismem, fungujícím na principu hédonistické povahy člověka.

Další výhodou aktuálně prosperujícího způsobu ekonomiky je jistě i dovoz, který opět rozšiřuje způsoby uspokojování potřeb individua a navíc může být v určitých

ohledech také levnější, což je opět významným faktorem, který hraje roli při nákupním rozhodování jednotlivce.

V koncepci využívání zdrojů vedou zastánci hlubinné ekologie s politikou průmyslově vyspělých zemí značný spor. Zatím co hlubinně-ekologické hnutí vyžaduje jak již bylo zmíněno využití zdrojů s rozmyslem a opatrností, nynější průmysl je naopak vytěžuje rychlým tempem odpovídajícím poptávce a často i nad poptávku. Takto vytěžovány bývají především neobnovitelné zdroje surovin, kterými jsou hlavně zdroje nerostného původu – uhlí, ropa, zemní plyn a jiné.

Prof. Julian Simon uvedl, že vyčerpatelnost zdrojů ve své podstatě neexistuje, což je dáno tím, že veškeré aktuální přírodní zdroje jsou dány technologickým pokrokem lidstva. Simon rozlišuje mezi tzv: potencionálními zdroji a ekonomickými zdroji, což demonstruje na příkladu ropy, která v době starověkého Egypta byla jen potencionálním zdrojem, který ve své době nenašel žádné reálné využití. Naproti tomu s technologickým pokrokem lidstva, které přišlo až časem je dnes ropa plnohodnotným ekonomickým zdrojem. S dalším technologickým pokrokem tedy přijdou zase zdroje nové a tak dále. Naprosto výsadní postavení pro něj má tedy tzv: „lidský zdroj“, který má tuto schopnost, měnit potencionální zdroje na ekonomické (tedy aktuálně využitelné). Jedná se o investici a úsilí člověka, které má jako jediné možnost omezit se, nebo limitovat a tím ztrácet schopnost přeměňování zdrojů. K tomu aby lidé tuto schopnost neztráceli, je zapotřebí maximální svobody, kterou podle něj omezují právě různá environmentálně založená hnutí.

Z hlediska průmyslově orientovaných ekonomik tedy není nutné zasazovat se o ochranu přírodních zdrojů a přírodního prostředí v takové míře, jakou požaduje hlubinná ekologie. Naproti tomu je nutné zastávat ochranu lidského zdroje, který jako jediný nesmí být limitován, nebo vyčerpán. Prosperita člověka i jeho ekonomiky je tedy přímo závislá na množství svobody, které je mu dopřáváno.

4.2 Filosofická interpretace ekonomické problematiky

Na jedné straně jsme již nastolili ekologickou problematiku a její návrh řešení současné ekonomické situace a nákupního chování spotřebitelů, na druhé straně jsme si také vysvětlili současnou ideologii konzumně orientovaného světa. V následující části kapitoly se však znovu pokusíme odhalit nedostatky a problémy nastolených argumentů a řešení obou z těchto stran.

Začněme s filozofickou úvahou hédonistické povahy člověka, jakožto její přirozenosti. Ptáme-li se na význam dobra v ekologicko-ekonomické problematice, narazíme na každé z těchto stran na zcela odlišné stanovisko. Je tedy vyšším dobrem zachování životního prostředí, což znamená přizpůsobení ekonomiky tomuto stanovisku, které vyžaduje jistou dávku omezení příjmu lidských slastí, nebo je vyšším dobrem tyto slasti bez omezení přijímat v souladu s lidskou přirozeností a tedy se zasazovat o ekonomickou prosperitu tak, jak jí známe dnes, ale na úkor prosperity našeho životního prostředí? Jedná se o otázku, na kterou se pro člověka západní civilizace jen těžko hledá objektivní odpověď. Nicméně z mého pohledu je tato odpověď zcela intuitivního charakteru. Ekonomická prosperita a ukájení potřeb a slastí člověka nemůže existovat pokud nebude místa, kde by tyto procesy mohly probíhat, což by mělo být primárním podkladem pro tuto úvahu. Vyším dobrem v tomto případě shledávám lokální a střídou ekonomiku, kterou navrhuje hlubinná ekologie, jelikož se jedná o jediný způsob, jak zachovat možnost uspokojování potřeb a zvětšování slasti do budoucna. Výhodou shledávám také to, že tento způsob ekonomiky ačkoliv po lidském individuu žádá omezení uspokojování jeho potřeb, jedná se především o tu část potřeb, kterou nazýváme pseudopetřebami a nevztahuje se na pokrývání potřeb základních, jako je mít kde bydlet a spát, nebo co jíst, které jsou do budoucna fungováním průmyslových ekonomik ohroženy.

Na straně hlubinně-ekologického postoje je v tomto případě celkem dobře popsán způsob, jakým směrem by se podle něj měla ekonomická situace ubírat a nastiňuje i celkem detailní návrhy řešení, což je oproti jiným, hlubinně-ekologickým doporučením spíše výjimka. Například idea postupného snižování populace, kterou si podrobněji rozebereme v následující kapitole, takto propracované řešení nenabízí a je tak spíše nastolenou filosofickou otázkou, než skutečným doporučením. Z mého pohledu je doporučení decentralizace, autonomie a soběstačnosti celkem reálnou představou, minimálně na úrovni ekonomické. Shledávám jí tedy dobrým plánem, jak snížit omezování pestrosti a hojnosti života, zásahů člověka do přírody a využívání přírodních zdrojů bezzbytku, přesně tak, jak je uvedeno v bodech číslo 3. a 4. hlubinně-ekologického programu. Jedinou námitkou pro tento plán by byla nedostupnost zdrojů a ekonomických příležitostí pro mnoho zemí a oblastí. Naess si ovšem tuto námitku sám uvědomoval a v takovém případě proti dovozu nic nenamítal.

Postoj hlubinně-ekologické strany se mi v tomto případě jeví jako celkem rozumné řešení, které je založené na kompromisu a tedy není zde prostor pro možnost, že by nějaká oblast strádala pro nedostatek zdrojů a ekonomických příležitostí. Zároveň je to řešení,

kteře umožňuje ekonomický růst většího množství lokalit, zemědělců, výrobců a dalších ekonomických elementů, než nabízí aktuální ekonomický systém, ve kterém prosperuje a bohatne jen úzká skupina lidí.

Ovšem jediný praktický problém shledávám v tom, že komunitně podporované a soběstačné zemědělství, které nabízí hlubinná ekologie jako protiváhu individualisticky orientované ekonomiky, má z pohledu moderní, individualisticky zaměřené společnosti i řadu nevýhod. Tou jednou z nich je časová náročnost prodeje, kdy trhy, nebo jiný způsob prodeje potravin malých zemědělců má jen omezenou dobu, oproti velkým řetězcům, do kterých si mohou lidé dojít nakoupit během celého dne, nebo o víkendu. Další nevýhodou představuje komplexnost sortimentu, který oproti řetězcům nemůže malý zemědělec poskytnout. Jedná se například o několik druhů různého zboží poskytovaného v hypermarketech, kde si člověk může nakoupit vše od potravin až po drogistické, papírenské, nebo elektronické zboží. Dalším rozhodujícím faktorem, proč si spotřebitel zvolí pravděpodobněji nákup potravin ve velkém obchodě, než od lokálního zemědělce je jistě i cena. Vzhledem k tomu, že je agrární průmysl díky velkokapacitní produkci umožňující využití techniky, nebo agrochemie levnější, stejně tak jako některý dovoz, je pravděpodobnější, že se spotřebitel rozhodne jednat spíše ekonomicky, než lokálně. Dalším mínusem malého zemědělství je i sezónou a podnebím omezená nabídka. Dovoz tak skýtá možnost rozmanitých druhů výrobků a potravin, které spotřebitelům umožňují větší a rozmanitější výběr. Pro některé spotřebitele znamená dovoz také známku svobody volby, individuality a luxusu, od kterého neradi opouštějí.

Hůře situaci vidím na straně individualistické společnosti a jejího postoje k čerpání zdrojů. Zde se totiž nabízí otázka, kde můžeme vzít jistotu, že naše zdroje jsou opravdu nevyčerpatelné? Jinými slovy, kde můžeme vzít jistotu, že máme dostatek i potencionálních zdrojů? Nebude mít vyčerpání například ropy bez její adekvátní alternativy mnohem horší dopad, než její postupné omezování? Z mého pohledu je na již zmíněném rozdělování potencionálních a ekonomických zdrojů jistě něco pravdy. Dobrým příkladem je uvedený příklad (ne)využití ropy ve starověkém Egyptě. Nicméně si myslím, že takový argument není natolik silný, aby předčil argumenty ekologického postoje. V první řadě, jak jsem již zmínila, nikde nemůžeme vzít jistotu, že až vyčerpáme jeden zdroj, objeví se další zdroj. Je logické, že pokud je naše planeta konečná, existuje zde také jen omezené množství materiálních zdrojů. Toto tvrzení by se dalo implementovat například na zdroje elektřiny, protože je pravděpodobné, že pokud již nebudeme moci získávat elektřinu spalováním fosilních paliv po tom, co tato paliva vyčerpáme, stále se nám nabízí

množství obnovitelných zdrojů, jak elektřinu obstarat. Například slunečním, nebo větrným zdrojem. Nedalo by se ale implementovat právě na materiální zdroje, jako je například ropa, kterou pokud jednou vyčerpáme, už za ní nemáme adekvátní náhradu. Vezměme si situaci, kdyby se ropa vyčerpala. Znamenalo by to absolutní kolaps mnoha odvětví průmyslu, vzhledem k tomu, že z ropy se vyrábí prakticky všechno od oblečení a obuvi, věcí denní potřeby, až po dopravu a postřiků či hnojiv pro plodiny. Je tedy velký risk, využívat ropu zcela bez omezení, pokud za ní neexistuje takto všestranná náhrada. Nikdo nám totiž nemůže zaručit, že až se přiblížíme jejímu vyčerpání, tak takovouto náhradu budeme mít. Je stejně tak dobře možné, že jí nebudeme mít nikdy, za to s jistotou můžeme říci, že ropa jednoho dne opravdu dojde.

Myslím, že největší bohatství pro lidstvo by bylo zasazovat se o co nejvíce udržitelných zdrojů najednou, než jeden zcela vyčerpá a pak se přesunout k dalšímu, pakliže by to bylo vůbec možné. V případě již zmíněné ropy by to znamenalo využít technologických postupů a výzkumu tak, abychom objevili co nejvíce jejich možných udržitelnějších náhrad a použití samotné ropy by tak bylo omezeno na co nejmenší minimum. Tak lidstvo docílí rozmanitějšího výběru materiálů a snížení spotřeby ropy, jejíž zásoby tak vydrží o mnoho déle a zároveň její úplné vytěžení v budoucnu nebude mít tak katastrofické důsledky.

5. Postupné snižování populace

V pátém bodě hlubinně-ekologického programu se Naess věnuje problematice strmého nárůstu lidské populace a s tím i aktuální přelidněnosti Země.

Významné postavení v této tématice zaujímá anglický ekonom 18. a 19. století Thomas Robert Malthus, jehož myšlenky směřovaly k závěrům populační teorie, že lidstvo nemá neomezené možnosti, ale je spoutáno něčím, co nazývá populačním zákonem. Z této teorie vyplývá logický závěr, že s růstem populace se zmenšují i lidské možnosti využívání zdrojů, jako je například produkce potravin. Kapacita zemědělské půdy je zkrátka omezená a tak uživí pouze omezené množství lidí.

Naess ve svém programu také předpokládá, že včasné uvědomění si globálních problémů vyspělých zemí a následné přizpůsobení životního stylu je příliš nepravděpodobné a pomalé a tak doporučuje postupné snižování populace, tak aby se populace s konzumním životním stylem dostala na udržitelnou úroveň. Tento faktor také konfrontuje se stanoviskem mělké ekologie, která zastává stanovisko snižování populací třetího světa. Hlubinná ekologie zde zastává postoj, že celková současná velikost lidské populace je neúnosná, nicméně chování ekonomicky rozvinutých zemí ohrožuje přírodní rovnováhu v daleko větší míře, než chování zemí třetího světa. Opět se jedná především o životní styl, který je založený na masovém konzumu prakticky všeho, co je člověku dostupné. To zapříčiňuje celou škálu globálních problémů, jako je znečištění ovzduší, sladké vody i oceánů, nebo již zmíněné globální oteplování. Tuto problematiku přelidněnosti Země můžeme implementovat do zcela jednoduché rovnice, kde s nárůstem populace s konzumním životním stylem stoupá také závažnost a neúnosnost těchto globálních problémů.

Ptáme-li se na otázku, jaká je ona únosná hranice počtu lidských obyvatel na naší planetě, Naess vychází ze studie OSN, kde její autoři Richard A. Watson a Philip M. Smith (Watson 1970) uvádějí následující otázku: „*Vezmeme-li v úvahu dnešní světovou kapacitu průmyslu a zemědělství, technologickou úroveň a čerpání přírodních zdrojů, kolik by mohlo na Zemi žít lidí, pokud by všichni měli životní úroveň průměrného Američana? Odpověď zní: pouhých 500 milionů.*“²³ Jen pro srovnání uvedu, že přibližný odhad lidské populace v roce 2019 přesahuje 7,5 miliardy a toto číslo se stále prudce navyšuje. Je však třeba také uvést, že jen menšina lidí z tohoto počtu žije západním způsobem života. Nicméně stále platí, že vycházíme-li z uvedeného předpokladu OSN, je zcela zřejmé, že k

23 NAESS, Arne . Ekologie, pospolitost a životní styl. první. Tulčák: Abies-Vydavatel'stvo Lesoochránárského, 1995, s. 304. ISBN 80-88699-09-6. Str: 204

únosnosti situace přispějí opravdu jen ta východiska, která nabízí hlubinný program a tím je buď zásadní změna životního stylu konzumní společnosti, nebo masivní úbytek populace.

Naess si také uvědomoval, že snižování populace je na jedné straně procesem velmi dlouhým, na druhé straně ho ale shledává také nutným a tak doporučuje vypracování prozatímní strategie, kterou již ale přesněji nedefinuje. Věnuje se také důsledkům, které má budoucí nárůst populace mít. Těmito důsledky je například masivní úbytek nejrůznějších druhů rostlin a živočichů, což je také v rozporu s jeho předchozími body programu, které se zasazují především o hojnost a prosperitu veškerého života na Zemi.

5.1 Nárůst populace člověka jako výhoda

Individualisticky orientovaná společnost je znovu v přímém protikladu tomuto hlubinně-ekologickému postoji a ve prospěch nárůstu populace člověka předkládá hned několik argumentů. Tím prvním je fungování aktuální společnosti, tedy společnosti která stojí mimo jiné také na pilíři sociálního zabezpečení, tedy přerozdělování. Aktuálně fungujeme v nějakém koloběhu, kdy v dětství a mládí čerpáme tyto sociální výhody, v produktivním věku se část našich zisků přerozdělí mezi ostatní, neproduktivní osoby a ve stáří je začínáme znovu čerpat. Tento systém umožňuje vyspělým společnostem záruku toho, že si celá společnost zachovává svou životní úroveň a ve výsledku by co nejméně lidí by v tomto systému mělo strádat. Problémem však je, že pro udržení tohoto chodu je zde nutnost udržování produktivní části populace, která své zisky přerozděluje mezi ostatní a tak je třeba tuto část udržovat i do budoucna, tedy zvyšovat porodnost budoucích produktivních generací. Čím větší je porodnost v konkrétním období, tím větší bohatství pro společnost přinese v budoucnu ve svém produktivním věku. Takovýto systém je účinnou prevencí proti chudobě a zárukou životního standardu pro život ve vyspělých zemích. Je tedy logické, že průmyslově vyspělé země se snaží obyvatelstvo k jeho reprodukci spíše motivovat.

Další výhodou pro tuto společnost je také udržování ekonomických toků, pro které je potřeba neustále směňovat statky za peníze. Jedná se v podstatě o model nákupního chování tak, jak ho z průmyslových zemí známe. Pro kupující je výhodné moci si dovolit co nejvíce statků a služeb a pro výrobce to opět znamená maximalizaci zisku. Čím více lidí je v tomto oběhu zařazeno, tím více daná ekonomika prosperuje.

Nicméně je důležité také zmínit, že i individualisticky zaměřená společnost s některými riziky nárůstu populace počítá a znovu argumentuje technologickým pokrokem lidstva. Tedy je zřejmé, že Země není „nafukovací“ a vyspělé státy tak investují mnoho prostředků do výzkumu, který by vedl například ke kolonizaci Marsu v případě ztráty obyvatelnosti Země ať už v důsledku působení lidských, nebo i jiných faktorů. V roce 2017 na konferenci Jet Propulsion Laboratory Shana Dale za společnost NASA sdělila „*Doufáme, že zjistíme, jestli Mars může poskytnout druhý domov pro lidi - rozšíření naší civilizace – 40. milionů mil od Země.*“²⁴ Tyto vědecké výzkumy tedy počítají s technologicky orientovanou možností, že v budoucnu poskytnou možnost zachování lidského života i mimo jeho původní planetu. V tomto případě by nárůst populace neznamenal prakticky žádný problém, protože by se nabízelo řešení v podobě odsunu části populace na jinou planetu a její počet by se tak rozdělil mezi dvě, nebo i více domovin.

Jedním z dalších argumentů a myslím, že i jedním z nejsilnějších argumentů ve prospěch nárůstu populace je zde svoboda individua, která je v naší společnosti velmi ceněna a uchovávána. Totiž vezmeme-li v potaz proveditelnost snížení populace, můžeme sáhnout po nehumánních nástrojích, se kterými by jistě ani hlubinně-ekologický postoj nesouhlasil, nebo po těch více humánních, které by zase plynulo z jakéhosi zákazu a omezení, tedy by silně zasáhlo do individuálních práv jednotlivce. Jedním z reálnějších způsobů, jak mít pod kontrolou reprodukční schopnost populace by bylo zavedením podobné politiky, jako byla politika plánování porodnosti v Číně, kde bylo povoleno pouze jedno, později dvě děti v rodině. Takovýto zásah do svobodného rozhodování zvláště v takto intimní záležitosti by byl v individualisticky zaměřené společnosti velmi silným negativním faktorem.

Dalším z možných řešení problémů s přelidněností je i filozofická myšlenka tzv: antinatalismu, který ve své podstatě přiřazuje lidskému narození záporné hodnoty. Jedním z hlavních představitelů tohoto myšlenkového proudu je významný německý filozof 19. století Arthur Schopenhauer, který myšlenku antinatalismu opírá především o převahu utrpení v lidském životě. Není ovšem žádný problém aplikovat tuto myšlenku i na ekologické důsledky přelidněnosti. Již dnes existuje množství spolků zasazující se o dobrovolnou bezdětnost z ekologických důvodů. Tato cesta ovšem vyžaduje masivní proměnu myšlení celé lidské populace, která je stále udržována v projekci pozitivních hodnot natalismu.

24 DALE, Shana. *Remarks as Prepared for Delivery By the Honorable Shana Dale, NASA Deputy Administrator* [online]. [cit. 2007-09-29]. Dostupné online.

5.2 Filosofická východiska problematiky nárůstu populace

Faktem této nastolené problematiky je, že dynamika nárůstu populace člověka je zcela neúnosná, problémem ovšem je samotná realizace tohoto bodu. Hlubinná ekologie v podstatě nenabízí žádný konkrétní plán, jak tento bod provést. Tím nejoptimálnějším řešením, které mě napadá, je již zmíněná politika jednoho dítěte, takže na jeden pár by připadalo jedno, nebo žádné dítě. Nicméně o porodnosti rozhoduje nesčetné množství různých faktorů, kterým může být i neplánované početí, nebo naopak rozhodnutí jednotlivců mít početnou rodinu. Aktuálně je na planetě asi 7,5 miliard lidí, z toho největší množství v produktivním věku a je nepředstavitelné a pravděpodobně i nemožné, takovéto množství lidí přesvědčit, aby dobrovolně omezili počet svých budoucích dětí tak, aby se vlastně jednalo o jejich rozhodnutí a výrazně tak nezasahovalo do jejich svobody a práv. Pak zbývají už pouze represivní, násilné a donucovací možnosti, jak nárůst populace omezit, které jsou však jak v rozporu se samotnou hlubinnou ekologií, tak i s individualisticky zaměřeným postojem společnosti. Zdá se tedy, že tato situace nemá žádné adekvátní řešení, nicméně dá se předpokládat, že v případě pokračování aktuálního růstu populace za stávajícího životního stylu, bude v budoucnu lidská populace regulována jejími samotnými důsledky, jako bude nedostatek potravin, nebo nárůst válek o zdroje.

Je třeba dát hlubinně-ekologickému postoji v neudržitelnosti aktuálního trendu nárůstu populace za pravdu, avšak samotná realizace bodu, který pojednává o snížení lidské populace se mi zdá nemožná. Jediným možným, ale zato velmi obtížným východiskem je pak možnost ideologické a politické proměny společnosti, která bude předmětem následující kapitoly.

Na straně druhé ani přílišná podpora nárůstu porodnosti ze strany průmyslově vyspělých zemí není ideálním stavem. Z mého hlediska je aktuální systém sociálního zabezpečení zcela jistě přínosem pro společnost a rozumím i nutnosti posilování produktivních vrstev populace. I v takovémto případě by se ale měla společnost držet mezí, které odpovídají udržitelnosti jejího životního stylu.

Individualisticky zaměřeným argumentem se kterým ale nemohu souhlasit je využití technologií, jako je kolonizace jiných planet. Zde shledávám naprosto stejný problém, jako u využití technologií po vyčerpání nějakého zdroje. Stejně jako nemáme žádnou jistotu, že po vyčerpání například ropy, objevíme odpovídající alternativu, tak ani zde nemáme absolutně žádnou záruku toho, že vývoj technologií pro kolonizaci jiných

planet bude rychlejší, než nastane zcela neúnosná situace vlivem dalšího nárůstu lidské populace a takováto situace může mít pro lidstvo a samozřejmě veškerý život na Zemi dalekosáhlé dopady. Navíc je zde i vysoká pravděpodobnost, že pokud by opravdu došlo k vývoji a aplikaci takovýchto technologií, budou zřejmě natolik nákladné, že si je bude moci dovolit pouze vybraná, úzká sorta společnosti, která se tak zcela oddělí od zbytku populace, která by tak v markantní převaze stále setrvala na Zemi.

Nesmíme také opomínat fakt, že dalším důsledkem přelidnění je již dříve zmíněné odcizení a vytrácení citů mezi lidmi. Především život člověka ve velkoměstech zcela postrádá základní lidskou soudružnost a pospolitost, což je dáno přirozeným psychologickým fungováním mnoha živočichů, včetně člověka. *„Nahuštění mnoha lidí v těsném prostoru vede nejen skrze vyčerpání a rozmělnění mezilidských vztahů nepřímo k projevům odlidštění, ale bezprostředně také vyvolává agresivní chování. Víme z mnoha pokusů na zvířatech, že vnitrodruhová agrese může být vystupňována zvýšením počtu živočichů v daném prostoru. Kdo nebyl válečným zajatcem nebo osobně nezažil podobné nucené stěsnání lidí, nedovede si představit, jaké intenzity dosahuje za takových okolností malicherná popudlivost. Právě když se člověk chce držet na uzdě a snaží se každý den a každou hodinu chovat zdvořile - to znamená přátelsky - k lidem, se kterými spřátelen není, stupňuje se jeho stav k utrpení. Všeobecná nevlídnost, kterou můžeme pozorovat ve všech velkoměstech, je jasně úměrná hustotě lidských mas nakupených na tom kterém místě.“*²⁵ Z tohoto tvrzení také vyplývá, že mimo ekologických důsledků přelidnění, existují také neblahé psychologicko-sociální důsledky, které vyústí buď agresí, nebo utrpením jednotlivce. Jedná se tedy o komplexní problematiku, zahrnující jak globální problém ekologické krize, tak o problematiku narušující samotné mezilidské soužití.

25 Konrád Lorenz - Osm smrtelných hříchů - 1973 Akademia Mnichov - přeložil Petr Příhoda 1990

6. Ideologická a politická proměna společnosti

Veškeré výše uvedené body Naessova plánu by byly jen těžko proveditelné, bez úplné ideologické a politické proměny společnosti, která zaujímá body číslo 6. a 7. v uvedeném programu. Je tedy zřejmé, že Naess a následující stoupenci hlubinně-ekologické filozofie volají po masové změně celého fungování společnosti. Těžkost, ale zároveň nutnost změn, které jsou pro změnu ideologie a politiky potřeba podniknout popisuje E.F. Schumacher, který tuto obtížnost vysvětluje tak, že: *„imanentní síly a cíle výrobního systému negativně formují celou společnost. Společnost ony cíle bere za své a dostává se vůči výrobnímu systému do podřízeného postavení. V důsledku toho si nemůžeme zvolit jiné cíle a hodnoty do doby, než se způsob výroby změní. I v tomto podřízeném postavení však můžeme o jiném systému uvažovat, i když zůstaneme jen u zbožných přání bez konkrétního úsilí panující systém změnit.“*²⁶ Naess z tohoto tvrzení usuzuje, že nemůže dojít k jakékoliv změně, pokud neuznáme nutnost ekologické uvažování vtěsnat do praktické politiky. Vlády průmyslových zemí se pak snaží všemi možnými způsoby zabránit této společenské proměně a tedy i následující politické proměně tím, že si najímají odborníky z řad přírodních věd, jejichž práce je v souladu s nárůstem hospodářského růstu, který je pak obecně lidmi přijat a udržován. Zdá se tedy, že právě většinová společnost ztrácí pud sebezáchovy, který by měl být během současné ekologické krize velmi posílen. Jak je ale možné, že společnost veškeré globální hrozby stále ignoruje? Německý psycholog Erich Fromm tento problém osvětluje tak, že: *„společnost je tak sobecky zaměřena na své soukromé záležitosti, že jednotlivci věnují jen malou pozornost všemu, co překračuje osobní rámec.“*²⁷ Dále přidává ještě další možné vysvětlení, které vykládá tak, že: *„změny ve způsobu života, které by byly vyžadovány, jsou tak drastické, že lidé dávají přednost budoucí katastrofě před obětí, jež by museli učinit dnes.“*²⁸ První z těchto uvedených interpretací je typickým důsledkem narcistické společnosti, jejíž proměna je sice nutná, ale v kratším měřítku nereálná. Druhý předložený argument je však o mnoho zajímavější. Jak je z hlubinně-ekologického programu patrné, jedná se opravdu o celkem velkou změnu společnosti, kterou tento program vyžaduje. Po společnosti je vyžadována v celku velká dávka omezení, ať už se jedná o omezení (ve smyslu skromnosti) soukromého vlastnictví, snížení reprodukční svobody a podobně. A to je celkem vzato masivní skok od společnosti

26 NAESS, Arne . Ekologie, pospolitost a životní styl. první. Tulčák: Abies-Vydavatel'stvo Lesoochranářského, 1995, s. 304. ISBN 80-88699-09-6. Str: 192

27 FROMM, Erich. Mít, nebo být?. Praha: Aurora, 2001. ISBN 80-7299-036-5. Str: 24

28 Tamtéž.

oslavující maximální svobodu individua, který se samozřejmě těmto jednotlivcům nebude líbit. Z pohledu takto individualisticky smýšlející masy lidí se totiž jedná o omezení její svobody a zpátečnický krok, jinak vyspělé a rozvíjející se společnosti. Myslím, že zde také hraje zásadní roli to, že důsledky ekologické globální krize ještě nejsou natolik patrné, aby je laická veřejnost považovala za vážné. Tento přístup společnosti pak jde ruku v ruce se zájmem průmyslového odvětví a korporací, po které společnost nepožaduje žádné větší omezení výroby, kvůli jejím ekologickým dopadům.

Proti tomuto doporučení hlubinně-ekologického plánu není potřeba žádných námitek, je to logický předpoklad pro fungování tohoto plánu. Dobrou zprávou také je, že na aktuální politické scéně již dnes vidíme snahy o prosazení těchto postojů.

6.1 Křečkovská orientace individualistické společnosti

Pravým opakem hlubinně-ekologické střídmosti je člověk orientovaný materialisticky, který je průmyslovými společnostmi zcela vítán a podporován ve svém chování nespočetným množstvím reklam působících na jeho psychiku a chování. Erich Fromm orientaci takového člověka pojmenoval trefným názvem „křečkovská orientace“, kterou popisuje tak, že: *„lidé tohoto typu mají málo důvěry v něco nového, co by mohli získat z okolního světa. Jejich pocit bezpečí je založený na křečkování a spoření, jako hrozbu však pociťují, mají-li něco vydat. Jsou lakotní s penězi a materiálními hodnotami, stejně jako s city a myšlenkami.“*²⁹ Pro osoby této orientace je tedy typické hromadění a kumulování majetku ve všech jeho podobách.

Vzhledem k tomu, že se jedná o psychoanalýzu konkrétního typu člověka, dá se předpokládat, že je těmto lidem takové chování zcela přirozené a je součástí jejich osobnosti, nicméně z pohledu hlubinné ekologie se jedná o chování, které je nežádoucí, z ekonomického pohledu je zase velmi žádoucí. Tyto dva neslučitelné postoje jakoby se snažili křečkovsky orientovaného člověka táhnout každý na svojí stranu, není to ale vzhledem ke straně jedné zásah do jeho osobnosti a jejího svobodného projevu a na straně druhé zase jeho využívání a ovlivňování? Vezměme si příklad tohoto typu člověka, kterého nazveme osobou A. Tato ráda šetří peníze, kupuje si nové věci, které možná ani nepotřebuje, ale jednou by se mohly hodit. Kumuluje si tak svůj majetek, který neustále narůstá, osoba A se cítí dobře a v bezpečí, protože má peníze, které šetří a má i spoustu věcí, pro případ nejvyšší potřeby a takto jí to vyhovuje. Na jedné straně této osobě

29 FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. Praha: Svoboda, 1967. Filosofie a současnost. Str. 56

ekologický postoj říká, že takovéto chování je špatné a nežádoucí, ubližuje planetě, na které přeci také bydlí a ve výsledku tedy ubližuje i jí samotné. Tomuto postoji však oponuje kapitalistický stát, ve kterém tato osoba bydlí a který jí zase říká, že její chování je správné, neměla by svou pozornost věnovat environmentálním hlediskům, protože přeci žije jen jednou a život přeci stojí za to, si ho užít a rozhodně by se tak neměla omezovat. Měla by si tedy kupovat další a další věci, protože se tak bude cítit lépe a bude i lepším člověkem. Nevadí i to, že na některé věci nemá finanční prostředky, může si je půjčit a tak svůj majetek dostane ihned a později ho splatí. Tento charakterový rys rozvíjí množstvím reklam a marketingových triků, které na ni působit a její chování prohlubovat. Osoba A tímto způsobem poskytuje svoje peníze jak státu, tak výrobcům a tak rozvíjí ekonomiku a mezinárodní obchod a sama se bude cítit spokojeně. Podívejme se však na tento rozpor z nezájatého pohledu.

Zdá se mi, že ekologický postoj, který po této osobě požaduje střídmost a skromnost opravdu odporuje její přirozené povaze a zkrátka po ní vyžaduje chování, které je pro ní nepřirozené a bez nakumulovaného majetku se bude cítit ohroženě a nebude spokojená. Naproti tomu kapitalistický přístup se jí sice snaží využít, aby její chování vydělalo co nejvíce peněz, ale zase se snaží pouze prohlubovat její přirozené vlastnosti, nikoliv jí zcela měnit. Z tohoto pohledu je v horší pozici ekologický přístup. Nicméně si myslím, že stále platí tvrzení, že osoba A svým jednáním ohrožuje planetu, na které sama žije a na které budou žít i její potencionální potomci. Jedná se tedy o pádný důvod, proč podřídit její ekonomické chování tomu environmentálnímu. Jako řešení tohoto konfliktu se nabízí to, že ekonomicky orientovaný přístup by jí měl přestat ještě více a uměle prohlubovat v její materialistické povaze a ekologicky zaměřený přístup by se zase neměl snažit změnit její přirozenou povahu. Jako řešení se zde nabízí nechat tuto osobu svobodně kumulovat majetek, jak uzná sama za vhodné, tak aby se cítila co možná nejlépe, ale zároveň nenakupovala tyto věci ovlivněná marketingovými triky i když je ve skutečnosti nechce ani nepotřebuje. Zároveň by také měla dávat přednost zásadám ekologického nákupního chování.

Fromm mimo křečkovské orientace člověka popsal ještě několik dalších psychoanalytických orientací, nicméně všechny všechny tyto orientace souvisí se ziskem a kumulováním majetku různými možnými způsoby. Jedná se o důsledky pěstování konzumerismu ve společnosti, který funguje na principu pořizování si a hromadění majetku za vidinou lepšího života, štěstí a spokojenosti jednotlivce i celé společnosti, totiž

„smyslem společnosti je umožnit stálé stupňování spotřeby a stupňováním spotřeby se vyřeší všechny problémy jak osobního žití, tak společenského soužití.“³⁰

6.2 Filosofická východiska proměny společnosti

Jak je již uvedeno, program hlubinné ekologie volá po změně společnosti a tím i politické ideologie, dává nám také odpovědi na to, proč je tato změna tak obtížná a co proti této změně individualisticky zaměřené státy podnikají. Osobně vidím problém hlavně v tom, že je zde stálost politické orientace některých průmyslově orientovaných zemí, které jsou většinou demokratického rázu. Ekologické problémy jsou v nich na úkor zvyšování výroby a prodeje posouvány do pozadí a tak je logické, že ani ekologicky orientované strany nebudou veřejností tak početně voleny, jako strany zasazující se o ekonomický rozvoj. Lze také namítat, že pokud lidé volí právě tyto strany, sami se tak rozhodují, jak chtějí a považují za vhodné se zdroji a planetou nakládat. Jako jisté východisko z této problematiky vidím činnost mezinárodních organizací jako je například Evropská Unie, které by měli být schopny činnost jednotlivých států usměrnit tak, aby přinesla celospolečenský prospěch a zahrnuje tak i environmentální problematiku. Druhým východiskem je pak činnost ekologických aktivistů a odborníků, kteří by se měli prosazovat o rozšíření objektivních vědeckých poznatků jak do myšlení laické veřejnosti, tak do aktuálně působících politických stran. Také zdůrazňuji již uvedený fakt, že přechod od individualisticky zaměřené společnosti, ke společnosti žijící dle hlubinně-ekologického plánu je opravdu velmi výrazný. Natolik výrazný, že by pro konkrétní spotřebitele znamenala velký skok od maximálního pohodlí, až luxusu k jeho výraznému omezení. Nicméně je také důležité upozornit, že se prozatím jedná o jedinou možnou cestu, jak zachovat planetu jak budoucím generacím, tak i ostatním druhům se kterými Zemí sdílíme.

Problematiku na straně individualistické ideologie vidím jak již bylo zmíněno na příkladu křečkovsky, nebo tržně orientovaného člověka, v přehnaném lpění na materialistickém zaměření společnosti, která je v tomto ohledu podporována a manipulována množstvím marketingových triků a celkovým působením individualistické ideologie. Speciálně v České republice, ale samozřejmě i jinde ve světě, jsem si všimla, že vzniká mnoho politických stran podporovaných, nebo i vedených majiteli výrobních korporací, kteří disponují velkými zisky. Tito podnikatelé tedy mají o dost více prostředků, které mají k dispozici pro posilování jejich kampaní a reklamních billboardů, které potom

30 KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4. Str: 79

masivně působí na potencionální voliče. V případě výhry takovýchto politiků – podnikatelů, je dalším logickým krokem právě udržování materialistky orientované společnosti tak, aby jejich firmy prosperovaly. To shledávám jedním ze stěžejních důvodů, proč je protlačení ekologické problematiky do politiky a následná ideologická proměna společnosti velmi obtížným úkolem. Zde se jeví jako nejideálnější řešení zasadit se o změnu ideologie společnosti, která bude následně na základě demokratického rozhodování schopna změnit i politickou ideologii. Otázkou zde je, zda-li to není ještě těžší úkol, než změnit nejprve politiku a až na to ideologii společnosti.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl uvést čtenáře jak do postojů hlubinně-ekologického myšlení, tak i do postoje dnešní, individualisticky zaměřené společnosti, do které taktéž jako Češi patříme. Je těžké získat při tomto pojednávání objektivní nadhled, právě kvůli tomu, že každý z nás svůj život vnímá z pohledu blahobytného Evropana a je těžké se této pozice dobrovolně vzdát a různými způsoby, které nabízí program hlubinné ekologie se omezit. Pokud se o toto objektivní hledisko alespoň pokusíme, musíme uznat, že životní styl kapitalistických společností, je opravdu neudržitelný a do budoucna si ho zkrátka nemůžeme už dovolit. Dle předložených argumentů je také zjevné, že i když existují potencionální možná řešení globálních problémů, jakými je například technologický pokrok, stále se jedná o velice riskantní a nevyzpytatelný krok, který by mohl postihnout nejen člověka samotného, ale také existenci života na celé planetě. Lidstvo si tak pro chvilkové potěšení a se zavázanýma očima podřezává větev, na které samo sedí.

Jak Naess sám tvrdil, není pouze na ekologických aktivistech, aby poukazovali na dnešní environmentální problematiku, ale také na vědcích a filozofech, kteří na základě svých objektivních poznatků a myšlenek dokáží ovlivňovat myšlení a postoje ostatních lidí. A změna myšlení společnosti bude v tomto případě zásadní a nutnou změnou pro zvrácení individualistického precedentu, který nám dává především pocit svobody, blahobytu a jedinečnosti, což jsou hodnoty, kterých se jako společnost bez pádného důvodu nevzdáme. V budoucnu bychom se tedy jako tato část společnosti, udávající myšlenkový směr a tím i světové dění měli zaobírat něčím, co bych nazvala filozofií udržitelnosti. Měli bychom v návaznosti na hlubinnou ekologii představovat možné způsoby a plány zachování jak samotného života člověka, tak veškeré zbývající biodiverzity na Zemi. Měli bychom také dokázat naučit společnost opírat se o poznatky exaktní vědy a ne o vlastní pohodlí. Dobrou zprávou také je, že i když jsme již přešli milníky některých nevratných environmentálních změn, stále nám zbývá trochu času ke zvrácení změn, které by měly při pokračování dosavadního životního stylu západních států, dalekosáhlé a devastující dopady. Doposud nejracionálnější řešení této problematiky, je právě koncept udržitelného, hlubinně-ekologického života.

Seznam použité literatury

- ABRAM, David, ZEMÁNEK, Jiří, ed. *Procitnutí do živé země*. Nymburk: OPS, 2008. ISBN 978-80-903773-9-4.
- BROUK, Bohuslav, DEBNÁR, Viktor A., ed. *Na obranu individualismu: publicistika z let 1930-1960*. Praha: Academia, 2014. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2393-3.
- DEVALL, Bill a George SESSIONS. *Deep ecology*. Salt Lake City, Utah: G.M. Smith, 1985. ISBN 0879051582.
- FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. Praha: Svoboda, 1967. Filosofie a současnost.
- FROMM, Erich. *Mít, nebo být?*. Praha: Aurora, 2001. ISBN 80-7299-036-5.
- HAWKEN, Paul, Amory B. LOVINS a L. Hunter LOVINS. *Přírodní kapitalismus: jak se rodí další průmyslová revoluce*. Praha: Mladá fronta, 2003. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-1078-3.
- HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-380-9.
- JACYNO, Małgorzata. *Kultura individualismu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-104-6.
- KING, Alexander a Bertrand SCHNEIDER. *První globální revoluce: svět na prahu nového tisíciletí*. Bratislava: Bradlo, 1991. ISBN 80-7127-048-2.
- KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2., rozš. vyd. Praha: Dokořán, 2009. ISBN 978-80-7363-243-4.
- KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4.
- KOLÁŘSKÝ, Rudolf a Oleg SUŠA. *Filosofie a současná ekologická krize*. Praha: Filosofía, 1998. Morální a politická filosofie. ISBN 80-7007-116-8.
- NÆSS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl: náčrt ekosofie*. Přeložil Jiří HRUBÝ. Tulčák: Abies, 1996. ISBN 80-88699-09-6.
- LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica, 1994. ISBN 80-85368-18-8.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. V českém jazyce vyd. 3. Praha: Prostor, 1998. Střed (Prostor). ISBN 80-7260-085-0.

Seznam použitých zdrojů

V čem je podstata sporu o oteplování planety. *Technický týdeník*. 2006. Dostupné z: https://www.technickytydenik.cz/rubriky/archiv/v-cem-je-podstata-sporu-o-oteplovani-planety_16894.html.

Dovoz a vývoz potravin po Česku. *Hnutí DUHA*: Brno, 2012. Dostupné z: https://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2012/09/dovoz_na_web.pdf.

DALE, Shana. *Remarks as Prepared for Delivery By the Honorable Shana Dale, NASA Deputy Administrator* [online]. [cit. 2007-09-29]. Dostupné z: https://www.nasa.gov/pdf/172021main_Dale_speech_JPL_3-6-07.pdf

BĚLOHOUBEK, Miloš. *Člověk, potřeby a "dobrovolná střídmost"*. Praha. Česká zemědělská univerzita. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/61/139235/beloh.pdf.

KOLÁŘOVÁ, Marta. *Je soběstačnost nová dobrovolná skromnost?*. Praha, 2018. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/eseje/je-sobestacnost-nova-dobrovolna-skromnost>.

OHLIGER, Tina. *Boj proti změně klimatu*. 2019, , 5. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu>.

ZIMMERMANN, Michael E. a Alan ATKISSON. *Introduction To Deep Ecology: Deep ecology is a new way to think about our relationship to the Earth - and thinking is a prelude to action*. Dostupné z: <https://www.context.org/iclib/ic22/zimrman/>.